

VARPAS

Politikos, mokslo ir kultūros mėnesinis laikraštis.

Kaina metams—24 auks., pusei metų—12 auks., trims mėn.—6 auks. Atskiras numeris—3 auk. Amerikoje: met.—2 dol., pusei metų—1 dol.

Redakcijos ir administracijos adresas: Kaunas, Laisvės Aleja 34.

Del mūsų konstitucijos pagrindų.

Pavasarij turi susirinkti Steigiamasis Seimas. Svarbiausias St. Seimo uždavinys—išdirbti valstybės konstitucija. O konstitucijos svarbiausia dalis bus ta, kur bus kalbama apie valstybės formą ir jos tvarką. Ir čia mums anksčiau, negu susirinks Steigiamasis Seimas, reikia gerai pasvarstyti ir pasiūlyti, kokia gi ta konstitucija turėtų būti.

Tiesa, del pačių konstitucijos pagrindinių dėsnių bent tikrai demokratinės grupės didelio ginčo nekels. Lietuva turi ir gali būti tik demokratinė respublika su visų žmonių atstovybe, žmogaus ir piliečio teisių užtikrinimu ir kitais demokratinei respublikai atitinkamais privalumais. Bet ir demokratingiausioje respublikoje yra pagrindinės svarbos dalykų ir klausimų, del kurių tenka daug pasiginčyti ir pagalvoti, ypač šiais laikais. Štai po mūsų akimis keturių respublikų konstitucijos: Prancūzijos, Vokietijos, Šveicarijos ir Amerikos Jungtinės Valstybės. Visos keturios valstybės yra demokratinės respublikos, bet kaip skirtingos!

Pirmiausia pažiūrėkim į Prancūzijos respubliką. Aukščiausioji valdžia čia priklauso senatui, susidedančiam iš 300 atstovų, iš kurių 225 yra departamentų ir kolonijų, žmonių renkami o 75 parlamento ir senato drauge—[A § 1). Senatoriais gali būti renkami ne jaunesni kaip 40 metų (A § 3). Įstatymus leidžia senatas drauge su parlamentu, o įstatymai, liečiantys valstybės finansus, turi būti anksčiau priimami parlamento (A § 3). Bet senato viršenybė užtikrinta A § 9, kuriuo vienam senatui, be parlamento, duodama teisė teisti ministerius ir patį prezidentą (A § 9), taip pat parlamentą paleisti gali prezidentas, gavęs senato sutikimą (B § 5),—nors iš kitos pusės pati teisė traukti prezidentą ir ministerius atsakomybėn priklauso tik parlamentui (C § 12), ir ministeriai už savo darbus atsako prieš parlamentą—(B § 6).

Patsai prezidentas Prancūzijoje renkamas senato ir parlamento bendrame posėdyje 7 metams absoliutine balsų dauguma (B § 2). Prezidentas turi savo valioj ginkluotą karo jėgą (B § 3), bet karo paskelbti negali be sena-

to ir parlamento sutikimo (C § 9). Skyriaus C § 8 prezidentui duoda teisės daryti ir tvirtinti sutartis su svetimomis valstybėmis ir ne būtinai privalo apie tai pranešti senatui ar parlamentui. Tik taikos ir prekybos sutartys turi būti patvirtintos parlamento ir senato. Parlamento ir senato priimtieji įstatymai prezidento gali būti gražinami atgal antram kartui svarstyti (C § 7).

Tokios svarbiausios Prancūzų konstitucijos žymės. Reikėtų gal tik pridėti, kad ministerių kabinetas už savo darbus atsako prieš parlamentą solidarčiai, ir parlamentui išreiškus nepasitikėjimo — kabinetas atsistatydina. Vokiečių pernai priimtoji konstitucija visais šiais atžvilgiais labai artima Prancūzų konstitucijai, su tuo skirtumu, kad čia valdžios viršenybė daugiau priklauso parlamentui (Reichstagui), o antroji palata susideda ne iš atskirų valstybių atstovų. Be to, Vokiečių konstitucijoje yra dar ta ligi šiol niekur nesutinkama naujiena, kad įstatymai, kur liečiama darbininkų ar darbo reikalai, turi būti duodama darbininkų ar darbo atstovų tarybai svarstyti. Tuo būdu Vokietijoje esama net trijų palatų: visų žmonių atstovybė, valstybių atstovybė ir luomų (darbininkų) atstovybė.

Ypatinga Amerikos Jungtinės Valstybės konstitucija. Visa įstatymų leidžiamoji galia čia priklauso kongresui, kuris susideda iš Atstovų Rūmų ir Senato. Atstovų Rūmai susideda iš atstovų, renkamų pačių žmonių sulgi atskirais valstybių įstatymais; konstitucija tik reikalauja (I § 2, 2), kad atstovai būtų ne jaunesni kaip 25 metų. Senatan siūncia kiekviena valstybė po 2 atstovų, renkamų valstybės seimo šešeriems metams (I § 3, 1), bet taip, kad kas dveji metai $\frac{1}{3}$ senatorių išeina ir būna perrenkami (I § 3, 2). Senato pirmininkas eina drauge respublikos vice prezidento pareigas (I § 3, 4).

Vykdomoji valdžia priklauso vienam prezidentui, kuris renkamas 4 metams tam tikrų, kiekvienos valstybės įstatymais nustatytų rinkikų, kurių skaičius kiekvienoje valstybėje yra toks pat, kaip jai priklausomų Atstovų Rūmų ir Senato atstovų skaičius (II, § 1, 1-1). Prezidentas turi būti ne jaunesnis kaip 35 metų ir ne mažiau kaip 14 metų gyvenęs Amerikoje (II § 1, 4). Prezidentas skiria sau padėjėjus, vadinamus sekretorius, kurie prezidento vardu dirba ir tik jo, o ne kongreso priklauso. Prezidentas taip pat yra vyriausias karo vadas (II § 2, 1), bet visi aktai, kurie liečia santykius su svetimomis valstybėmis, yra reikalingi senato pritarimo (II § 2, 2).

Tuo būdu Amerikos Jungt. Valstybės konstitucija turi dvi ypatybes, kitur nerandamas. Atstovai į kongresą ir patsai prezidentas renkami ne vienu bendro įstatymo taisyklėmis, bet taip, kaip nustato atskirų valstybių konstitucija. Del to, pav., kai kuriose valstybėse dalyvauja rinkimuose ir moters, kitur—tik vyrai ir t. t. Antra ypatybė—tai Amerikoje nėra prieš parlamentą atsakomos vyriausybės, o yra tik prezidentas, kuris savo teisėmis ir galia tam tikram laikui yra artimesnis karaliui, negu prezidentui.

Šiuo atžvilgiu ypatingą konstituciją turi Šveicarija. Čia taip pat, kaip ir Amerikos jungtinėje Valstybėje, aukščiausiąją valdžią sudaro savo rūšies kongresas, vadinamas Sąjungos Susirinkimas (Bundesversammlung), susidedantis iš žmonių atstovų (Nationalrat) ir kantonų atstovų (Ständerat), po du nuo kiekvieno (II § 71). Šveicarijoje, kaip ir Amerikoje, taip pat nėra parlamentarinio ministerių kabineto ta prasme, kaip Vokietijoje, Prancūzijoje ar kt., bet šveicarai taip pat neduoda absoliutinės valdžios vienam žmogui.

prezidentui, o renka tam tikrą ministerių tarybą, jų vadinamą „Bundesrat“, iš 7 žmonių trejiems metams (II §§ 95-96). Šitie 7 žmonės eina ministerių kabineto ir respublikos prezidento pareigas, pastarąją pamečui ir niekuomet vienas ir tas pats žmogus negali du metu iš eilės būti nei prezidentu nei viceprezidentu (II § 98). Šveicarų prezidentas, be pirmininkavimo ir reprezentacijos, kitokių teisių ir pareigų visai neturi ir visur lygus su kitais renkamais ministrais.

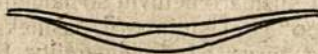
Kaip matome, ne tik smulkmenose, bet ir gana svarbiuose ir pagrindiniuose valstybinės tvarkos ir valdymo formos dalykuose ne visose respublikose vienoda tvarka tebėra. Mums, rengiantis į Steigiamąjį Seimą, reikėtų apie šiuos klausimus rimtai pagalvoti anksčiau, negu vieną ar antrą valdymo formą pasirinkus. Apie tai dar ir „Varpe“ reikėtų plačiau pakalbėti, ir mūsų bendradarbiai kviečiami šiuo klausimu išsirtarti. Čia atkreipiame dėmesį tik į porą klausimų.

Beveik visos mūsų politinės partijos laiko esant išspręstą klausimą del antrųjų Rūmų, t. y. stovi už vienalytės atstovybės sistemą. Esmės atžvilgiu prieš tai nieko negalima pasakyti, ir jei jau toksai visų ar didžiūmos nusistatymas—turės taip ir būti. Bet dalykas toks, kad antrieji Rūmai demokratinėse valstybėse, be įstatymų svarstymo, paprastai eina savo rūšies aukščiausiojo teismo pareigas, t. y. teismo, kuris svarsto ir sprendžia ministerių ir paties valstybės galvos pasiūlymus. Be to, valstybėse, kurios susidariusios iš atskirų mažiau ar daugiau savarankiškų vienetų, antruose Rūmuose geriau atstovaujami tų vienetų reikalai ir tuo būdu lengviau išsprendžiami konfliktai. Ar Lietuvoj tokių skirtinų reikalų nebus ir ar aukščiausiojo sprendėjo pareigas galės eiti patsai vienas Seimas — tai vis klausimai, kurie, kiek žinoma, pas mus svarstomi nebuvo, nes į antruosius Rūmus beveik visų žiūrima tik kaip į feodalizmo gadynės liekaną.

Antras klausimas— tai paties parlamentarizmo. Laikinoji Lietuvos valstybės konstitucija šių atžvilgiu daugiau prilygsta Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos, Italijos konstitucijoms, negu Amerikos ar Šveicarijos. Ar taip turėtų ir ateityje pasilikti?

Valstybėse, kur iš senų senovės visuomenė yra pasiskirsčiusi ir susiorganizuvisi į tvirtas politikos organizacijas, momento parlamentarizmas dalykų padėties pakeičia ir gali tik prisidėti prie vyriausybės „ventiliacijos“. Bet ten, kur partijas sudaro daugiau asmens, ne aiškiai susipratusių minios, prancūziškas parlamentarizmas taip pat duoda daug progos atskiriems asmenims vyriausybės kriziams daryti, kaip jau ir Lietuvoje yra buvę. Delto ir reikėtų, pirmiau negu prancūzų sistemą pasekti, gerai pagvildinti šveicarų sistemą ir pažiūrėti, ar ji mūsų sąlygoms nebūtų tinkamesnė.

A. Rimka.

Socialistų Liaudininkų Demokratų Partijos programa ir jos istorija.

Trumpa programos istorija.

Lietuvos Socialistų Liaudininkų Demokratų Partijos pradžia galima skaityti nuo 1888 metų. Tais metais V. Kudirkos triūsų Varšavoje buvo susikūrusi lietuvių draugija, vardu „Lietuva“, kuri, steigėjų nuomone, turėjo apimti „visus tautiško gyvumo reikalus ir skirti atsakančią darbą visiems lietuvių luomams“. Draugijos tikslu buvo pastatyta: „1) šviesos platinimas, 2) atgaivinimas ir pakelimas tautinės dvasios, rašlivos ir dailės, 3) pagerinimas ūkio būties ir 4) platinimas rubežių lietuvių“. Nors aiškių nei politikos nei ekonomijos reikalavimų įstatuose nebuvo, bet, kaip žinoma, šios draugijos programa buvo drauge ir 1889 m. pradėjusi eiti „Varpo“ programa, kuri su laiku (1902 m.) galutinai buvo formuluota ir paskelbta (Varpo Nr. 12, 1902 m.) kaip „Lietuvių Demokratų Partijos“ dėsniai ir reikalavimai projekto pavidale. O čia jau buvo reikalaujama gana plačių reformų, tiek politikos tiek ir visuomenės gyvenime. Šie reikalavimai dar aiškiau ir griežčiau formuluota 1906 metais pataisytoje jau Lietuvos D. P. programoje, kuri vėl buvo taisyta ir išnaujo priimta 1914 m. suvažiavime.

Palyginus visas keturias varpiečių programas, aiškiai matyti, kaip bren-do ir plėtojosi visuomeninė ir politinė jų sąmonė. „Lietuvos“ draugijos įstatuose (žiūr. V. Kudirkos raštų tomą I, pp. 19—28) apie politiką vos tik užsiminta, beveik jokių ekonominio ir visuomeninio gyvenimo pamatinių reformų nereikalaujama, vietoj to draugijos steigėjai iš kasos pinigų žadė skirti: „ant uždėjimo ir šelpimo dirbtuvių ir kromų lietuviškų—, ant užlaikymo žemės rankose lietuvių ir išpirkimo nuo svetimtaučių; ant paskolijimo pinigų sąnariams D—stės, šelpimo beturčių, našlių, siratų ir ligonių...“

Kaip matome, tai daugiau labdarybės draugija, kurios įstatuose, paties Kudirkos žodžiais tariant, tik „škiecavoti išaiškinimai reikalų lietuvių“, be jokių aiškesnių formulavimų ir be reikalavimų. Bet gyvenimas daug ko pamokė. 1889 m. pradėjęs eiti „Varpas“ iškėlė daug svarbių gyvenimo klausimų ir juos nušvietė. Taip pat pasirodė, kad V. Kudirkos ir jo vienminčių norai, kad prie draugijos artintųsi palengva visi lietuviai ir kad ji būtų „amžina,—įsikūnyti negalėjo. Rodos, iš karto apie „Varpą“ (arba „Lietuvos“ draugiją) buvo susispietusi mažne visa tų metų lietuvių inteligentija. Bet jau po 5 metų [1894] nuo varpiečių galutinai ir visiškai atsiskyrė lietuvių kunigija, kuri susispietė į atskirą būrį ir ėmė gaivinti klerikalines tendencijas. Prie „Varpo“ likosi tik pažangioji pasaulinė inteligentija. Tačiau ir čia pasirodė, kad vienoje šeimynoje jau per ankšta gyventi, nes viena pažangiosios inteligentijos dalis labiau ir labiau persiima tuo metu madon įėjusiu marksizmu ir siūlo taip pat ir Lietuvoje remtis ir ginti vien darbininkų samdininkų reišius. 1895 metais galutinai susidaro lietuvių socialdemokratų kuopa, o 1896 m. ir pati partija. Prie „Varpo“ [ir Ūkininko] pasilieka jau daug vienodesnis pažangiosios inteligentijos būrys. Šis inteligentijos būrys 1902 m. vasarą, kaip „Lietuvių Demokratų Partija“ padaro jau visą eilę rezoliucijų, kurios liečia savo suvažiavime politikos bei visuomenės gyvenimo klausimų [nepriklausoma Lietuva, autonomija, perdėm demokratinis sutvarkymas,

žmogaus ir piliečio teisių užtikrinimas ir tt.), ir tam tikrai komisijai paveda sudaryti programos projektą, kuris ir buvo paskelbtas tų pačių metų „Varpo“ Nr. 12. Bet socialinio gyvenimo sritin ir čia dar labai maža domės atkreipta ir didesnių reformų [jei neskaitysim neaiškaus aprūpinimo žeme bežemių ir mažžemių kaimiečių“ ir „pritarimo Liet. Socialdem. Partijai darbininkų reikaluose, „kurie yra sujungti su tautiniu darbininkų judėjimu“] nereikalaujama.

Projektas partijos suvažiavime galutinai nebuvo priimtas—del jo siaurumo, neaiškumo, permažo atkreipimo domės į ekonominius ir socialinius žmonių reikalus ir tt. Šitai svarbu įsidėmėti, nes iš šio fakto matyti, kad jau tuomet lietuvių demokratams socialistinės idėjos nebuvo svetimos. „Varpe“ jau apie 1895 metus buvo spausdinama rašinių aiškiomis socialistinėmis tendencijomis,—ir tai ne kokių „radikalų“, bet tokių žmonių, kaip p. Liūtas ir kt. Nereikia jau kalbėti apie vėlesnius laikus.

Bet štai atėjo 1904/5 metai, kurie iš karto lietuvių tautai tiek daug naujo suteikė ir drauge išklė aikštėn visą eilį naujų visuomenės gyvenimo ir jo tvarkymo klausimų. 1906 metais sustatoma ir paskelbiama nauja pataisyta programa, ir paskui partijos vardas pakeičiamas iš „Lietuvių D. P.“ į „Lietuvos D. P.“ Tai padaryta ne be tikslo: pripažinta, kad demokratinei politikos partijai pridera rūpintis ne vien lietuviais, kaip tokiems, bet viso krašto Lietuvos darbo žmonių reikalais. Pačioje programoje aiškiai reikalaujama ne tik demokratinio valstybės sutvarkymo ir žmogaus bei piliečio teisių užtikrinimo, bet ir svarbių bei radikalinių reformų visame socialiniame gyvenime,—k. a. žemės valdyme, mokesnių sutvarkyme, darbininkų klausime ir tt. Taip pat ir partijos idealu pastatyta ne „nepriklausanti kitoms tautoms ir valstijoms Lietuva“, kaip kad pirmiau, bet „Lietuvos respublika su teisingu turtų paskirstymu, suvienyta su kaimynėmis demokratinėmis valstybėmis federacijos ryšiais“.

Ir apskritai 1906 metų programa jau perdėm persisunkusi socializmo dvasios, ir vietoj socialinės labdarybės, kaip tai buvo 1888 m. „Lietuvos“ draugijos įstatuose, mes randame socialinių reformų reikalavimus. Ši dvasia dar aiškiau apsieiškia L. D. P. atžaloje—„Lietuvos Valstiečių Sąjungoje“, kuri susidarė 1905 metais ir kurios žymesniųjų veikėjų skaičiuje randama taip pat L. D. P. vadų.

1912 metais L. D. P. Konferencija pripažino esant reikalingą daiktą savąją programą vėl taisyti bei tobulinti. 1914 m. „Varpo“ Nr. 3 buvo paskelbta pataisytosios programos projektas, kuris L. D. P. suvažiavime birželio mėnesį 1914 m. ir buvo galutinai [su pataisomis ir papildymais] priimtas. Šį programos projektą svarstant, sprendžiamąjį balsą turėjo tik senieji partijos nariai, kurių tarpe buvo tik apie dvejetas, kurie partijon buvo įstoję jau po 1906 m. Tuo būdu naujai priimtoji L. D. P. programa organiškai išsiplėtojusi iš senųjų varpiečių idealų ir yra tikras jų dvasios kūdikis,—nežiūrint, kad savo paviršutine išvaizda ir klausimų formulavimu ji daug kuo skiriasi nuo senesniųjų L. D. P. programų ar jų projektų.

Taigi:

„Mūsų partija pasiliks ir toliau grynai demokratinė; rūpės jai visos etnografinės Lietuvos reikalai; remsis ji ir toliau ant plačių darbo žmonių;

rūpintis, ji pasiekti tokį Lietuvos sutvarkymą, kur būtų plačių minių žmonių vyriausybė, lygybė ir laisvė su teisingu turtų paskirstymu.

Nei savo artimiausių, nei tolimesnių tikslų mes nemanome pasiekti kitaip, kaip tik per ilgą kovą. Nes žinome, kad laisvė neduodama dovanai, kad reikia ji per kovą paimti. Todėl mūsų kelias yra kovos kelias“.

Taip rašė 1906 metais autoriai tuomet naujos L. D. P. programos, [žiūr. L. D. P. pr-ma, Tilžėje, 1906, pp. 6-7], kuri organiškai buvo sujungta su 1902 metų programos projektu ir savaime išėjo iš visos varpiečių ideologijos. Po šiais žodžiais mes ir šiandien galime pilnai pasirašyti:—pastebėjus, kad žodžiais—„teisingas turtų paskirstymas“—suprantama ne turtų padalijimas į lygias dalis, bet „tokia tvarka, kur niekas negalėtų naudotis svetimo darbo vaisiais, patsai jokios naudos kitiems nedarydamas,—kur nebūtų vietos naudojimui ir kur visi žmonės, turėdami lygias teises ir eidami vienodas pareigas, lygiai galėtų naudotis ir visais darbo, mokslo bei kultūros vaisiais“.

R.

P. S. Šitie žodžiai parašyti 1914 metais, prieš pat didįjį karą. Jie, drauge su programa, turėjo būti išspausdinti „Varpo“ Nr. 4 ir paskui atskirai. Bet iškilęs karas sutrikdė visa. „Varpo“ rankraščiai drauge su programa turėjo būti paslėpti Prūsuoje, iš kur jie yra išgauti tik 1919 metų pabaigoj. Per tą laiką daug kas atsimainė ir kai kurie 1914 m. priimtosios programos punktai pasenėjo. Delto Liet. Soc. Liaud. Dem. Partijos Komitetas savo posėdyje 1920 m. sausio 6 d., dalyvaujant kitiems partijos ir kuopų darbininkams, sutvarkė ir pataisė tuos 1914 m. suvažiavimo priimtus programos punktus, kurie buvo pasenėję, pakeisdamas juos 1918 m. Vilniaus konferencijos nutarimais bei nusistatymu. Ir vardas, aplinkybėms leidžiant, dabar vartojama pilnas, neslepiančią socialistų liaudininkų demokratų pažymio.

Lietuvos Socialistų Liaudininkų Demokratų Partijos programa.

I. Pagrindai.

Dabartinis visuomenės sutvarkymas, paremtas ypatingai neapbrėžta private nuosavybe ir laisvomis savininkų varžytinėmis, yra naudingas tik didžiaturčiams ir viešpataujamiems luomams. Darbo žmonės—samininkai, amatninkai ar smulkūs pramoninkai, ūkininkai ar žemesnieji įstaigų tarnautojai—nors įstatymais nėra surišti ir turi teises savo jėgas bei savo darbo vaisius parduoti ar atiduoti kam nori, bet iš tikrųjų ta teise pasinaudoti jie beveik negali. Jie turi savo jėgas ar darbo vaisius parduoti vietos darbdaviams ar vertelgoms už tiek, kiek šie duoda, nes kiekvieną dieną reikia valgyti ir apsidengti. Kitur iškeliauti ir geresnių darbo bei gyvenimo sąlygų pasieškoti dažnai nėra nei laiko nei lėšų. O ir svetur šiandien ta pati, nors su kai kuriomis atmainomis, tvarka, ir ten tie patys vargai ir rūpesniai, kurie dar padidėja dėl to, kad, pagal šiandieninę tvarką, svetimos valstybės ar svetimo krašto žmogus niekur neturi tų pačių teisių, kaip tėvynėje, o dažnai neturi visiškai jokių teisių.

Tokia tvarka, toksai visuomenės sutvarkymas yra žalingas tiek visuomenės gerovei tiek ir atskiro žmogaus laimei. Kiekvienas turi turėti vieno-

dų teisių bei vienodų pareigų, kad visi savo išgalėmis galėtų dalyvauti ir naudotis didžiausia, kokia tik galima, laime ir gerove. Todėl šiandieninė visuomenės tvarka, vieną laimę ir gerovę paremta kitų vargais ir nelaimėmis, turi užleisti vietą kitai—geresnei ir teisingesnei, kur nebūtų gamtos turtų ir produkcijos įrankių privatinės nuosavybės naudojimo.

Kad esamoji visuomenės tvarka nėra amžina—tai rodo istorija ir dabartinis gyvenimas. Buvo vergijos ir baudžiavų laikai, kurie senai jau praėjo ir niekumet nebegrįš. Buvo laikai, kuomet visi žmonės maitinosi tik iš žemės ūkio, žuvininkavimo ar medžiojimo,—šiandien žmonių milijonai sau duoną užsidirba fabrikuose, dirbtuvėse ir šiaip visokiose įstaigose. Buvo laikai, kuomet kiekvienas svetimos giminės žmogus buvo laikomas priešu,—šiandien daugelis pasaulio tautų vienoj vietoj visai ramiai sugyvena.

O visuomenės gyvenimas ir dabar nėra valandėlę vietoje nestovi. Mokslo išradimai ir technika nuverčia kalnus, išlygina klonius, užpila vandenį—ir viso pasaulio žmonija nuolat susisiečia žeme, vandeniui ir oru, nuolat maišosi. Senos ūkininkavimo ir gaminimo formos užleidžia vietą naujoms, tobulesnėms. Žmonės vienijasi į įvairiausios rūšies draugijas ir tuo būdu kovoj su kitais luomais įgauna tokios galybės, kokios skyrium gyvendami niekumet neturėtų. Valstybių ir tautų politika nuolat keičiasi ir taikosi prie kitų tautų ir valstybių politikos. Šiandien kiekviena valstybė, kiekviena tauta, net kiekvienas luomas aiškiai mato ir supranta, kad be santykių su kitais, be svetimųjų pagalbos apsieiti negalima.

O pagalbos negali tikėtis nė vienas, kuris patsai niekam nenori padėti. Dėlto šių dienų žmonijoje bei visuomenėje daugiau, ne kada nors pirmiau, yra tarpusavio susipratimo. Mes turime jau įstaigų, kurios apima viso pasaulio žmoniją (paštas, telegrafas) ir tarnauja visiems lygiai, nežiūrint kur kas gyventų. Tarptautinės sutartys dėl geležinkelių, vekselių, Raudonojo Kryžiaus taip pat apima beveik visą pasaulį. Rūpinamasi tarptautinėmis teisėmis, net tarptautiniu darbininkų draudimu ir t. t.

Nereikia jau kalbėti apie pačios visuomenės įstaigų susibroliavimus. Mokslo tarptautinės draugijos bei suvažiavimai senai žinomi. Taip pat visiems žinomas tarptautinis darbininkų susivienijimas. Vienijasi ir kitų luomų, amatų bei padėjimų žmonės.

Kokiais keliais žmonijos plėtojimasis eis toliau—mes tikrai nežinome. Bet viena jau šiandien aišku: žmonija, iš vienos pusės, sparčiais žingsniais eina prie internacionalizmo—mokslo, ekonomijos, kultūros ir apskritai socialinio gyvenimo srityse, iš kitos—kiekvienas žmogus, kiekvienas luomas, kiekviena tauta vėl stengiasi kuo nors nuo kitų pasižymėti, savo individualumą apreikšti ir jį išstobulinti. Visuomenėjimas ir specialėjimas—štai šių dienų tautų plėtojimosi svarbiausios žymės. Ir mums nieko daugiau nelieka, kaip tik aiškiai šis plėtojimosi krypsnis suprasti ir kiek galint stengtis daryti taip, kad esamosios ir būsimosios žmonių kartos kuo laimingiausiai galėtų gyventi ir kultūros vaisiais naudotis. O šitam pasiekti dabartinėmis sąlygomis dera tik vienas tikras būdas: per *apsišvietimą* ir visų *žmonių dalyvavimą visuomenės gyvenimo tvarkyme*. Tik apsišvietę žmonės gali savo ir visuomenės reikalus suprasti, tik tada jie gali įsitaisyti tokią tvarką ir tokį visuomenės sutvarkymą, kuris jiems patiems ir visai žmonijai būtų naudingas.

Naujos geresnės tvarkos paveikslas galima įsivaizduoti ir šiandien. Bet kad nauja tvarka tikrai būtų žmonėms naudinga, tai ji turi būti paremta realaus gyvenimo dėsniais ir savaime išeiti iš visuomenės gyvenimo veiksmų. Todėl matydami, kad žmonijos gyvenimas vis darosi painesnis ir kad vienas žmogus gali išmukti gerai atlikti tik labai menką visuomeninio darbo dalelę,—turime drauge pripažinti, kad šis specializacijos procesas eis ir toliau ir kad tik įvairių užsiėmimų žmonės dirbdami tam tikroje visuomenės reikalavimams pritaikytoje tvarkoje galės naudingai savo jėgas suvartoti. O jei visa tvarka bus paremta *principu*, jog *niekas negali naudotis svetimo darbo vaisiais, patsai jokios naudos kitiems nedarydamas*, ir kad *niekas negali sau užgriebti tiek, kad kiti dėl to turėtų vargę gyventi*,—tai ir turime geresnės teisingesnės tvarkos paveikslą. Kitais žodžiais—visuomeninėj arba socializmo—tvarkoj mes galime rasti mūsų gyvenimui tinkamą geresnės tvarkos paveikslą.

Bet tie luomai ir tie žmonės, kurių šiandieninė laimė ir gerovė paremta plačių minių naudojimu, nuo savo privilegijų geruoju neatsisakys ir prieš naują teisingesnį sutvarkymą visuomet priešinsis. Todėl *nauja teisingesnė tvarka gali įvykti tik per nuolatinę kovą—per spaudžiamųjų ir naudojamųjų darbo žmonių kovą prieš savo naudotojus ir visą tą tvarką, kuri tiems naudotojams bei luomams tokią galybę užtikrina*.

Mes tyčia pabrėžiame žodžius: *per darbo žmonių kovą*—t. y. ne vien tik darbininkų-samdininkų. Nes smulkūs amatininkai, mažžemiai ar vidutiniai ūkininkai, žemesnieji bei vidutinieji—valstybės, visuomenės bei privatiųjų įstaigų tarnautojai ne lengviau ir ne mažiau dirba, kaip paprasti samdininkai [o dažnai dar ir sunkiau], tuo tarpu pelno kartais dar mažiau, ne kitas prastas darbininkas. Šie žmonės nuo dabartinio sutvarkymo kenčia ne mažiau, kaip darbininkai-samdininkai ir mes jų apleisti negalime. Negalime tuo labiau, kad visi šitie žmonės, paėmus drauge, visumet sudaro daug didesnę visų gyventojų pusę, ir tik jiems kovon stojus prieš bendrus visų darbo žmonių naudotojus galima tikėtis kovą greičiau laimėti.

Tiesa, yra žmonių, kurie nori tikėti, jog visi šitie vadinami viduriniai luomai turės išnykti, ir visa visuomenė pasiskirstys tik į du nelygių būrius: saujelės didžiaturčių-kapitalistų ir beturčių—darbininkų minių. Bet tuo tarpu akylai tikėti į tai ir laukti—mes negalime, nes neturime tam jokių pagrindų. Viduriniai luomai“ tuo tarpu ne tik nemažėja, bet daugėja ir tik kai kurie jų savo paviršutinę išvaizdą kiek pakeičia. Kaip bus toliau—mes pranašauti nenorime. Bet viena aišku: mokslui ir technikai plėtojantis, visam žmonių gyvenimui įvairėjant ir gerovei kylant, daug daugiau turi atsirasti įvairių „amatinkų“ arba specialistų, kurie, naudodamies naujaisiais mokslo ir technikos patyrimais, patenkintų atskirų žmonių asmens reikalavimus ir skonį, kuris kultūrai ir gerovei kylant, bus lepinis ir kurio fabriky masiniai bei uniforminiai padariniai patenkinti negali. Taip pat šiandien jau aišku, kad žemės kulturoje smulkusis ūkis už stambųjį daug gajesnis ir našesnis, ypač ten, kur reikalaujama intensingesnio žemės naudojimo ir dar ypač ten, kur yra patogios sąlygos pienininkavimui bei gyvulių auginimui.

Visa šitai turint omenyje ir atsizvelgiant į Lietuvos padėtį, būtų labai klaidinga remtis ir rūpintis vien tik darbininkais-samdininkais ir visai mot ranka į kitus darbo žmones arba norėti, kad jie pirma virstų proletarais ir

tik tada pradėtų kovoti prieš naudotojus. Tai būtų vis tiek, kaip sakysim, norėti, kad istorijos ratas sustotų arba imtų atgal suktis. Ne vien darbininkai-samdininkai dabar spaudžiami ir naudojami, bet visi darbo žmonės. Todėl ne vienų samdininkų, bet visų darbo žmonių gerovės kėlimu turime rūpintis, ir visi jie turi kovoti prieš savo bendrus spaudėjus ir naudotojus.

Žinoma, mes visai nemanome ir nesakome, kad visi esamieji žmonių luomai taip ir bus ligi pasaulio pabaigos, arba kad visus darbo žmonių amatus mes turime arba norime būtinai išlaikyti, kokiais jie dabar yra, nežiūrint, kiek jie visuomenei naudingi. Tie luomai ir tie amatai, kurie savo laiką atgyveno ir kurie negali išlaikyti konkurencijos su mokslo ir technikos pažangos veiksniais,—prapults, nežiūrint visų pastangų juos gelbėti. Ir visuomenei būtų tiesiog žalinga, jei jos lėšomis būtų šelpiama ir palaikoma luomai arba amatai, kurie visuomenei nėra reikalingi ir kurie savaime išsilaikyti negali.

Taip pat visai nemanome „lygiai dalyti turtų“, kaip kai kurie nori mums prikišti, nes iš tokio išdalijimo vis tiek nieko neišeitų.

Bet mes griežtai norime atmesti mintį, būsią darbininkai-samdininkai tik vieni naudojami ir būsią tik jie vieni tegali ir turi kovoti prieš visų kitų užsiėmimų žmones, kurie nėra paprasti darbininkai.

Darbininkai-samdininkai turi savo ypatingų reikalų, smulkieji ir viduriniai ūkininkai savo, amatininkai bei smulkieji pramoninkai, tarnautojai vėl savo ir tt. Šiems savo ypatingiems reikalams rūpinti jie ir privalo spiestis į savas draugijas ir jose bendrai kovoti kartais gal net savo tarpe (ten kur jų reikalai susiduria ir prieštarauja). Bet prieš savo bendrus priešus, prieš bendrus spaudėjus ir naudotojus kovoti—jie visi gali ir privalo išvien.

Prieš juos *Lietuvos Socialistų Liaudininkų Demokratų Partija* ir kviečia visus darbo žmones į bendrą kovą. Kovos būdai ir įrankiai gali būti visoki ir pagal laiko bei aplinkybės gali vieną syk geriau tikti vieni, antrą syk—kiti. Aukso kalnų mes niekam nesiułome ir nežadame. Bet norime, kad jau šiandien kuo didžiausias žmonių skaičius kuo plačiau galėtų naudotis visais šių dienų mokslo darbo ir kultūros vaisiais. Todėl šalia tolimo idealo, mes statome visą eilę visuomenės bei politikos reikalavimų, kurie yra būtinai reikalingi visų darbo žmonių bei visuomenės gerovei.

II. L. S. L. D. Partijos idealai ir dienos reikalavimai.

§ 1. L. S. L. D. partijos idealas—tai tokia visuomenės tvarka, kur nebūtų vietos naudojimui ir kur visi žmonės galėtų lygiai naudotis visais mokslo, darbo ir kultūros vaisiais. Į tą savo idealą L. S. L. D. partija eina per visų spaudžiamųjų ir naudojamųjų žmonių kovą prieš savo naudotojus, ir žmonių gyvenimo tvarką stato ant visuomeninių — socializmo pamatų.

§ 2. Artimasis Lietuvos Socialistų Liaudininkų Demokratų partijos tikslas—Nepriklausoma demokratinė Lietuvos Respublika. (Susikūrus Tautų Sąjungai, Nepriklausoma Lietuvos Respublika privalo jeiti lygiomis teisėmis ir lygiomis pareigomis į pasaulio Tautų Sąjungą).

§ 3. Aukščiausioji Lietuvos Valstybės valdžia turi priklausyti įstatymų leidžiamajam Seimui, kuris renkamas proporcingąja sistema, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu visų pilnateisių ir pilnamečių (20 m.) gyventojų — be lyties, tautos ir padėties skirtumo.

§ 4. Oficialinė kalba nepriklausomoje Lietuvoje yra lietuvių. Maišytose vietose drauge su Lietuvių lygiomis teisėmis vartojama ir kitos vietinės kalbos (žydų, lenkų, gudų ir t.t.), proporcingai jų skaičius. Tautinių mažumų teisės nepriklausomoje Lietuvoje lygios su lietuvių teisėmis.

III. Gyventojų teisės ir konstitucijos pagrindai.

§ 1. Visiška lygybė prieš įstatymus visų valstybės gyventojų, be tautos, kilties, tikėjimo ir lyties skirtumo.

§ 2. Žmogaus buto ir asmens neliečiama, t. y.

a) niekas negali būti kratomas, suimamas, kalinamas ar baudžiamas ne kitaip, kaip tik teismui nusprendus, remiantis paprastaisiais įstatymais;

b) be teismo įsakymo niekieno laiškas ar siuntiniai negali būti atplėšiami ar paaimami;

c) kiekvienas suimtas žmogus turi būti paleistas arba teismui paduotas ne vėliau kaip per vieną parą tose vietose, kur teismas yra, ir per tris paras visose kitose vietose nuo suėmimo valandos;

d) už kiekvieną nereikalingą suėmimą, iškratymą žmogaus, būto arba kieno nors daiktų, už atplėšimą arba sulaikymą laiškų bei siuntinių — prieš teismą atsako visi tie, kurie koku nors būdu būtų prie to prisidėję.

§ 3. Pilna sąžinės, žodžio, spaudos, susirinkimų ir draugijų laisvė, t. y.

a) visi gyventojai, turi teisės priklausyti ar nepriklausyti kuriai nors titybai, ir už tai niekas neturi būti baudžiamas ar jo teisės siauriamos;

b) visi turi teisės kalbėti, rašyti, spausdinti ar kitu kuriuo būdu skleisti savo nuomones. Visokia cenzūra panaikinama. Už kriminalinius spaudos ar šiaip žodžio nusikaltimus gali bausti tik tai teismas paprastu įstatymų keliu;

c) visi turi teisės daryti susirinkimus iek lauke (ore), tiek kuriam nors trobesyje;

d) visi turi teisės laisvai, nesiklausdami valdžios leidimo, steigti visokių draugijų, bendrovių, sąjungų bei politinių partijų.

§ 4. Visi turi teisės, be pašpartų, keltis iš vietos į vietą ir gyventi visoj valstybėj, taip pat be jokių kliūčių gali tapti kitos valstybės piliečiais.

§ 5. Visos valstybės įstaigos turi remtis demokratizmo pagrindais su plačiomis smulkųjų savivaldybių vienetų (valsčių, apskričių ir t.t.) teisėmis. Valstybės ir vietos savivaldybių įstatymų leidime dalyvauja visi pilnamečiai (nuo 20 m.) ir pilnateisiai žmonės, patys (valsčių, parapijų, savivaldybių) arba per savo atstovus, renkamus visuotiniu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu. Rinkimų sistema proporcingoji.

§ 6. Valdžios rinkimai pačių žmonių arba jų atstovų ir už savo darbus atsako tik prieš teismą pagal tam tikrus įstatymus.

§ 7. *Teismas* nemokamas ir teisėjai renkami arba pačių žmonių (žemesnieji) arba žmonių atstovų. Teisėjai nekeičiami ir nepriklauso nei administracijos nei kitų įstaigų. Už savo darbus jie atsako paprastu įstatymų keliu.

§ 8. Žmonių iniciatyva ir tam tikrais atsitikimais referendumas, t. y. tam tikras įstatymais nustatytas žmonių skaičius gali Seimui paduoti savo įstatymo sumanyimą, taip pat Seimo priimti sumanymai, pagrindiniams konstitucijos įstatymams keisti, turi būti duodami viešam žmonių perbalsavimui.

§ 9. Mirties bausmė panaikinama.

§ 10. Į bažnyčios ir tikybos bendruomenių (parapijų) dalykus nei valstybė nei vietos savivaldybės nesikiša ir jos laikoma kaipo privatinės bendruomenės, kurios ir valdosi visai savarankiškai, su sąlyga, kad parapijų turtai būtų valdomi ir prižiūrimi pačių parapijiečių arba jų įgaliotų atstovų (komitetų ir kt.).

§ 11. *Mokesniai* turi būti imami nuo turty, pelno ir palaikų, prisi laikant progresingos sistemos (kas daugiau turi, tas daugiau ir moka). Nuskirtasis pelno ir turto minimumas (gyvenimui būtinais reikalingas) turi būti visai nuo mokesnių liuosas. Turi būti panaikinti visoki apdedamieji (netiesieji) mokesniai (banderolės, akčyzės, žyminiai mok. ir kt.) nuo būtinos reikiamybės dalykų, kaip štai— cukraus, žibalo, degtukų, druskos, geležies, popierio, miltų, arbatos ir kt. Netiesieji mokesniai gali būti palaikomi arba uždedami tik tiems dalykams, kuriuos vartoja vien turtingai arba kurie žmonių sveikatai yra žalingi (svaiginamieji gėrimai ir t.t.).

§ 12. *Šalies gynimas*. L. S. L. D. P. stovi už tai, kad visi tarptautiniai nesūsipratimai būtų sprendžiami be kraujo liejimo, t. y. tam tikrų (trečiųjų ar kit.) teismų, ir todėl ji kovoja prieš militarizmą. Bet kol kitos tautos bei valstybės nuo kumščios galybės neatsisako, tol reikalinga visuomet būti pasirengusiems savo šalį ir jos reikalus ginti. Tačiau jau dabar galima militarizmo našta žymiai palengvinti. Pirmas prie to žingsnis—kad kareiviavimas tęstųsi ne daugiau kaip 2 metu, o lig tik aplinkybės leis, tai nuolatinė kariuomenė turi būti paverčiama žmonių milicija.

§ 13. *Švietimo reikalai*. Visas pradžios mokymas nemokamas, visiems priverčiamas, duodamas krašto lėšomis. Mokomoji kalba— gimtoji. Šalia pradedamųjų mokyklų turi būti pakankamai visiems prieinamų bendrojo lavinimo mokyklų arba kursų, taip pat turi būti kiek galint pristeigta liaudies universitetų. Vidurinėse ir aukštesiose mokyklose mokslas turi būti taip pat nemokamas. Visos visuomenės (ar valstybės) laikomos mokyklos— pasaulinės. Privatinių mokyklų gali steigti kas tik nori visokiomis programomis ir be valdžios leidimo. Taip pat visi laisvai gali daryti paskaitas, kursus, knygytus, teatrus ir t.t.

Kiekvienas gyventojas turi teisės įgyti pradedamąjį ir tolimesnį mokslą gimtąja savo kalba. Turi būti pakankamai ūkio, amatų ir pramonės pradedamųjų, vidurinių ir aukštųjų mokyklų.

IV. Darbo žmonių reikalai ir socialinių įstatymo leidimo pagrindai.

§ 1. Apdraudimas visuomenės lėšomis nuo ligų, nelaimingų atsitikimų ir nedarbo.

§ 2. Visi, kas turi metinių pajamų arba pelno mažiau, negu rodo nustatytasai minimumas, turi būti apdraudžiami nuo luošumo (invalidai) bei senatvės, ir lig tik negalės sau duonos užsidirbti, tuojau turi gauti pensiją.

§ 3. Visiems beturčiams — nemokama gydytojo pagalba ir vaistai.

§ 4. Visiška laisvė visokių profesinių draugijų, taip pat streikų laisvė.

§ 5. Normalinis darbo laikas, prisilaikant 8 valandų darbo dienos.

§ 6. Turi būti nustatytas mokesnio minimumas darbininko darbui, prisilaikant vietinių sąlygų. Prie lygaus vyrų ir moterų darbo turi būti lygus ir mokesnis.

§ 7. Vaikams turi būti uždrausta visai samdomas darbas, o nešėioms ir žindančioms moterims nuolatinis (normalis). Paauguoliams ligi 18 metų darbo diena turi būti trumpesnė, negu suaugusiems darbininkams, bent 2 valandomis.

§ 8. Nakties darbas gali būti leidžiamas tiktai esant būtinam reikalui arba tokiose dirbtuvėse bei fabrikuose, kur to reikalauja technikos sąlygos. Vaikams, moterims ir paauguoliams nakties darbas draudžiamas.

§ 9. Darbo vietos ir darbininkų butai turi būti įtaisyta ir laikoma remiantis higienos (sveikatos) reikalavimais.

§ 10. Turi būti įtaisyta fabričių ir ūkio darbininkų inspekcija, pačių darbininkų renkama ir nei administracijos nei milicijos nepriklausoma.

§ 11. Darbininkų ir darbdavių nesusipratimams gvildinti steigiami tam tikros komisijos, į kurias įeina darbininkų ir darbdavių įgaliotiniai. Šios komisijos nusprendimai turi tik patariamąją reikšmę. Abiems (t. y. darbininkų ir darbdavių) pusėms sutinkant, dalykas nuspręsti atiduodama trečiųjų teismui.

§ 12. Visuomenės lėšomis turi būti apdrausta motinybė, t. y. *všos* be išimties *neturtingos motinos* turi gauti vienkartinę ar ilgesniam laikui pašalpą kūdikiui auklėti.

V. Žemės reforma.

Stovėdami už kapitalų ir dirbinių gaminimo įrankių suvisuomeninimą (socializaciją) ir eidami prie žemės nacionalizacijos, mes, atsižvelgdami taip pat į šių dienų visuomenės ūkio išsiplėtojimo ir mūsų žmonių kultūros laipsnį, taip pat į sunkų naujai besikuriančios valstybės finansų ir valstybinio aparato stovį, šiandien žemei tvarkyti ir bežemiams bei mažžemiams žeme aprūpinti siūlome tik tokias priemones, kurios, palikdamos atvirą kelią visuomenėjimui bei visuomeninimui, jau dabar lengvai gali būti gyveniman kūnijamos ir prisidėti prie žemės ūkio kultūros pakėlimo ir žmonių gerovės pakėlimo. Tokios priemonės, be tiesioginio žemės ūkio kultūros kėlimo, yra:

§ 1. Valstybinio žemės fondo sudarymas iš:

a) buv. caro valdžios ir jo giminės žemių;

b) be atyginimo paimtųjų (konfiskuotų) žemių iš dovanai gavusiųjų buv. caro valdžios valdininkų bei pravoslaavių cerkvių ir jų vienuolynų, taip pat majoratų ir neišparceliuotosios Valstiečių Banko žemės;

c) paimtųjų bažnytinių ir kunigų žemių, kiek jos ne būtinais reikalingos parapijoms;

d) iš žemių, kurios gali būti fondui paimamos iš stambiųjų žemininkų vienkartinio mokesnio pavidale (t. y. mokesnio, proporcingai progresingai išskaičiuoto ir imamo ne pinigais, bet žeme arba kaipo progresinio mokesnio veikimo išdavins);

e) vietos savivaldybės įstaigų bei viriausybės proporcingai nustatytą kainą (kas daugiau žemės turi, tam pigiau mokama) priverčiamai išpirktųjų žemių iš stambiųjų žemininkų, kurie turės žemės daugiau, negu bus seimo nustatyta (maximum valdymo norma);

f) iš žemių, kurios dėl įpėdininkybės teisių tolimumo ar jų abejotinumą įstatymų keliu gali būti priskirtos į žemės fondą.

Pastaba I. Imant žemę valstybės fondui iš privatinių žemininkų, imama iš tokių savininkų, kurie savo žemes yra išnuomoję ir apskritai žemes stambiausiųjų ir labiausiai apleistųjų žemių, o žemės smulkesniųjų ir pavyzdinčiai vedamųjų dvarų imama tik būtinam reikalui atėjus. Pavyzdinčiai kultūros ūkiai, nors viršytų maximum valdymo normą, paliekami nejudinami ligi negalės jų tvarkyti pati valstybė.

Pastaba II. Nustatant maximum žemės valdymo normą atskirais atsitikimais turi būti žiūrima žemės ūkio kultūros rūšies, taip pat to, ar žemininkas patsai žemės ūkį veda ir dirba ar ne; maximum valdymo norma turėtų būti aprėžta ligi tokio žemės ploto didumo, kad jos naudotojas, norėdamas gyventi, patsai turėtų ūkio vedimo žiūrėti bei dirbti ir negalėtų visko pavesti samdomai administracijai, o patsai gyventi neprikįsdamas prie ūkio pirštų.

§ 2. Iš valstybinio žemės fondo žemių davimas bežemiams ir mažžemiams, taip pat jų kooperacijos ir kitokioms darbo bendrovėms, šitokiomis sąlygomis:

a) papraston nuomon sutartam laikui;

b) amžinon nuomon su paveldėjimo teise;

c) už tam tikrą vienu kartu ar dalimis per ilgesnį laiką mokamą mokesnį nuosavybėn su sąlyga, kad paimtoji žemė be viriausybės leidimo nebūtų parduodama žmonėms, kurie savo pragyvenimui reikalingą ir įstatymų keliu nustatytą žemės ploto minimumą jau turi.

Pastaba I. Gavusieji žemės amžinojon nuomon arba sulig § 2 c punkto aprėžton nuosavybėn savo teisėse galutinai patvirtinami tik šešerių metų mėginimo terminu praėjus; jei tais mėginimo metais žemę paėmusis pasirodytų ūkininkauti nemokantis visiškai, apsileidęs, arba žemės alintojas, tai žemė gali būti paimama vėl valstybės fondo globai.

Pastaba II. Žemės reikalingiems bežemiams ir mažžemiams turi būti skiriama tiek, kad žmogus su savo šeimyna galėtų išgyventi. Duodant žemės, pirmiausia atsižiūrima smulkųjų mažžemių ir tokių bežemių valstiečių, kurie teikia ganėtinai išrodymų, kad žemės ūkio darbą dirbti ir ūkininkauti jle moka, gali ir nori.

§ 3. Visiškas uždraudimas verstis arba spekuliuoti žemėmis. Jei kas savo žemę arba jos dalį parduoda, tai pirmenybė priklauso valstybės fondui ir vietos savivaldybės įstaigoms, ir niekas neturi teisės be vyriausybės raštu išgauto leidimo savo žemę parduoti žmonėms, kurie žemės jau turi arba kurie lig tol žemės ūkio darbu visai neužsiėmė.

§ 4. Visi miškai ir skynimai, taip pat ežerai, upės ir kiti žemės ūky nenaudojami plotai paskelbiami esą valstybės nuosavybė, duodant teisės vietų gyventojams laisvai naudotis upių ir ežerų vandenimis ir miškų uogomis, grybais bei sausomis šakomis; norint žuvauti ežeruose, reikia tam tikro vyriausybės leidimo, o žuvavimas upėse leidžiamas prisilaikant bendrųjų žuvavimo taisyklių.

§ 5. Visus vietų žemės reikalus tvarko vietinės savivaldybių įstaigos, prisilaikydamos pamatinių įstatymų, išdirbtų pilnateisių valstybės įstatymų leidžiamųjų įstaigų (Kuriamojo arba nuolatinio Seimo).

VI. Žemės ūkio reikalai.

§ 1. Iš šalies išdo tam tikra pinigų suma kasmet turi būti skiriama: 1) ūkio mokykloms, kursams, parodoms ir t.t.; 2) paveikslingiems ūkiams ir bandymo stotims; 3) javų sėklai ir gyvulių veislėms gerinti; 4) keliams taisyti, grioviams kasti ir apskrliai melioracijos bei kitiems ūkio reikálams.

§ 2. Šalies išdo lėšomis turi būti padedama ūkininkams vienasėdžiams išsikelti, prie naujų ūkininkavimo formų pereiti; taip pat lengvomis sąlygomis suteikiama paskola, o reikale ir pašalpa ir t.t.

§ 3. Galutinai turi būti išspręstas servitutų klausimas.

§ 4. Priverčiamas, izdui padedant, apdraudimas nuo ugnies ir nelaimių.

VII. Veikimo dėsniai.

§ 1. L. S. L. D. P. kovoja del tokio visuomenės sutvarkymo, kur nebūtų vietos naudojimui ir kur visi žmonės, turėdami lygias teises ir eidami vienodas pareigas, lygiai galėtų naudotis ir visais darbo, kultūros ir mokslo vaisiais.

§ 2. L. S. L. D. P. pripažįsta, kad tokia tvarka yra galima nesant gamtos turtų ir produkcijos įrankių privatinei nuosavybei.

§ 3. Savo veikime L.S.L.D.P. remiasi darbo žmonėmis, t.y. tokiais kurie iš savo darbo minta ir nenaudoja svetimo triūso: sodžiaus, dvarų ir miestų darbininkai, smulkūs amatininkai, mažažemiai bei vidutinieji valstybės, visuomenės bei privatiųjų įstaigų tarnautojai, taip pat darbo inteligentija, iaudies mokytojai ir kt.

§ 4. Pripažindama, kad pramonė ir prekyba, lygiai kaip ir žemės ūkis, yra būtinos visuomenės ūkio šakos ir svarbūs veiksniai žmonių kultūrai kelti, L.S.L.D.P.,—smerkdamą pramonės ir prekybos ūkio formas, paremtas kapitalistiniais pamatais—pirmon vieton stato kooperatines ūkio formas.

§ 5. Kiekvienai tautai pripažindama laisvę plėtotis, L.S.L.D.P. kovoja ir del lietuvių tautos teisių.

§ 6. Kultūros darbas yra būtinas tik taktikos atžvilgiu: L.S.L.D.P. kaipo politikos organizacija, pirmon vieton stato tokį darbą, kuris veda prie politinio ir socialinio darbo žmonių organizavimo,

§ 7. Lietuvos Socialistų Liaudininkų Demokratų Partija, būdama plačių darbo žmonių reikalų reiškėja ir gynėja, savo tikslui pasiekti naudoja visas parlamentarinės kovos ir tiesioginio veikimo priemones ir delto jos taktika yra ir pasilieka revoliucinė, o jos tikslų įvykinimą tegali atlikti tiktai susipratę ir tam tikrose organizacijose susisipietę darbo žmonės.

VIII. Veikimo priemonės.

Savo tikslui pasiekti Lietuvos Socialistų Liaudininkų Demokratų Partija naudosis įvairiais įrankiais:

§ 1. Nusiziūrėdama į laiką ir aplinkybes, organizuos žmones į amatų, profesijų kooperacijos (ūkio, vartotojų, kredito ir t.t.) ir kitas draugijas bei sąjungas.

§ 2. Steigs mokyklų, knygynų; leis knygų, laikraščių, atsišaukimų; darų paskaitų, kursų ir t.t., žodžiu, stengsis šviesti ir organizuoti plačias darbo žmonių minias.

§ 3. Prireikus stengsis užmegzti ryšių ir eiti išvien su visomis Lietuvos ir kitų kraštų politikos partijomis ir srovėmis, kurios tik turi panašių idealų ir nori išvien dirbti bei kovoti.

§ 4. L.S.L.D. Partija naudosis ir visokiomis kitomis priemonėmis, kurios, atsižvelgiant į laiką ir aplinkybes, atrodys naudingos Partijos tikslui ir idealams pasiekti.

IX. Partijos organizacijos įstatai.

§ 1. Partijos nariu gali būti kiekvienas Lietuvos pilietis, nuo 18 metų amžiaus, susipažinęs su partijos programa ir jos taktika, sąmoningai ir pilnai partijos programai bei taktikai pritariaš ir prižadąs pildyti visus partijos nutarimus ir partijos kason nustatytąjį mokesnį mokėti.

§ 2. Partijos vietos kuopa gali susikurti, atsiradus 10 partijos narių; vietos kuopa visuotiniame susirinkime renka Komitetą (ne mažiau kaip 3 žmonių: pirmininką, sekretorių ir išdininką) ir Revizijos komisiją (irgi ne mažiau 3 žmonių). Kuopos Komitetas gali būti renkamas metams arba pusmečiui, perrenkant gali įeiti tie patys žmonės.

§ 3. Vyriausias Partijos šeimininkas—partijos suvažiavimas.

§ 4. Partijos suvažiavimas svarsto ir tariasi partijos programos, taktikos ir visais kitais reikalais; renka partijos Centro Komitetą ir Revizijos Komisiją.

§ 5. Partijos suvažiavimas šaukiamas bent kartą per metus.

§ 6. Partijos suvažiavimas susidaro iš partijos vietos kuopų atstovų.

§ 7. Kiekviena partijos kuopa siunčia po 1 atstovą nuo kiekvienų 15 narių, skaitant nepilną 25 žm. skaičių esant pilną. Kuopa, kurioje yra ne mažiau 10 ir ne daugiau 25 narių, irgi siunčia vieną atstovą.

§ 8. Partijos suvažiavimo vieta, diena bei dienos tvarka turi būti paskelbta oficialiniame partijos laikraštyje bent šešiomis savaitėmis prieš suvažiavimo dieną.

§ 9. Partijos suvažiavimas yra teisėtas, jei atvyks ne mažiau kaip pusė visų organizacijų atstovų.

§ 10. Partijos suvažiavimuose sprendžiamuoju balsu dalyvauja itk kuopų atstovai ir Centro Komiteto nariai.

PASTABA: Suvažiavimui leidus, sprendžiamas balsas gali būti suteikiamas ir šiaip atskiriems partijos nariams.

§ 11. Partijos Centro Komitetas vykina partijos suvažiavimo nutarimus, atstovauja partijai, veda visus partijos reikalus, duoda partijos nariams bei kuopoms tinkamų direktivų, sudaro sekcijas ir komisijas įvairiems klausimams gvildinti ir atskiriems dalykams atlikti, tvarko ir daboja partijos turta, šaukia partijos suvažiavimus bei konferencijas, priima naujus narius.

§ 12. Partijos konferencija šaukiama Centro Komiteto nuožiūra svarbiems politikos žingsniams einamuju momentu aptarti. Konferencija negali keisti programos. Konferencijos nutarimai einamojo momento klausimais (taktikoje) priverčiami Centro Komitetui ir visoms partijos organizacijoms, ligi artimiausias partijos suvažiavimas tų nutarimų nepakeis.

§ 13. Partijos konferencija susideda iš sričių komitetų atstovų, po vieną nuo kiekvieno srities Komiteto.

§ 14. Srities partijos Komitetas renka esančių toje srityje partijos vietos kuopų atstovų suvažiavimai (susirinkimai), kurie nustato srities sienas, srities Komiteto narių skaičių ir jų veikimo laiką, renka Revizijos Komisiją (bent iš trijų narių).

§ 15. Srities suvažiavimai (susirinkimai) daroma kuo dažniausiai ir ne rečiau vieno karto per du mėnesius.

§ 16. Srities Komitetas priima naujus narius bent vienam partijos nariui rekomenduojant, steigia vietos partijos kuopas, sudaro sekcijas ir komisijas įvairiems klausimams gvildinti ir atskiriems reikalams atlikti, tvarko ir daboja jam pavestąjį partijos turta.

§ 17. Kiekvienas Partijos narys moka kas mėnuo mokesnį nuo pelno sulig teikiama čia lentelė.

§ 18. Kiekviena partijos organizacija moka Centro Komiteto kasos 20% (nuošimčių) narių mokesnio.

§ 19. Vietos partijos organizacija skiria tam tikrą nuošimtį nuo visų savo pajamų (aukų, pelno iš vakarų ir paskaitų) Centro Komitetui.

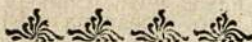
§ 20. Mėnesinio nario mokesnio lentelė:

Kas uždirba mėnesiui		Moka %		Suma mėnesiui	
ligi 200	auks.	$\frac{1}{3}$		1 auk.	00 sk.
nuo 200 ligi 250	250	$\frac{5}{6}$		1	50
250 — 300	300	$\frac{2}{3}$		2	00
300 — 350	350	$\frac{5}{7}$		2	50
350 — 400	400	$\frac{3}{4}$		3	00
400 — 450	450	$\frac{7}{9}$		3	50
450 — 500	500	$\frac{4}{6}$		4	00
500 — 550	550	$\frac{9}{11}$		4	50
550 — 600	600	$\frac{5}{6}$		5	00
600 — 650	650	$\frac{11}{13}$		5	50
650 — 700	700	$\frac{12}{13}$		6	00
700 — 750	750	$\frac{13}{16}$		6	50
750 — 800	800	$\frac{7}{8}$		7	00
800 — 850	850	$\frac{13}{14}$		7	50
850 — 900	900				

Kas uždirba mėnesiui	Moka %	Suma mėnesiui
nuo 900 ligi 950 auks.	$\frac{8}{9}$	8 auks. 00 sk.
950 — 1000 "	$\frac{18}{19}$	9 " 50 "
1000 — 1200 "	1	10 " 00 "
1200 — 1400 "	$1\frac{1}{5}$	12 " 40 "
1400 — 1600 "	$1\frac{2}{5}$	19 " 60 "
1600 — 1900 "	$1\frac{3}{5}$	25 " 60 "
1800 — 2000 "	$1\frac{4}{5}$	32 " 40 "
daugiau 2000 "	2	40 " 00 "

§ 21. Vietos organizacijos, atsižvelgdamos į atskirų narių padėtį, nario mokesnį atskiriems nariams gali sumažinti.

§ 22. Partijos narys, be svarbių priežasčių per pusę metų neįmokėjęs mokesnio, iš partijos narių skaičiaus išbraukiamas.

M. Sleževičius.

Lietuvos valstybės padėtis ir mūsų užsienio politika.

(Tęsinys. Žiūr. „Varpo Nr. 1).“

Pirmame savo straipsnyje buvau pažymėjęs, kad Lietuvos realūs reikalai verčia mus būtinai susitarti su kaimyninėmis latvių, estų ir suomių valstybėmis. Susitarusi su tomis valstybėmis, Lietuva turėtų kuo remtis ne tik kovoje prieš rusus ir vokiečius, bet pirmoje eilėje ir prieš lenkus. Ligi lenkai nebus išvyti iš visos Lietuvos, ligi Vilniuje ir Gardine neplevėsuos Lietuvos vėliava,—su lenkais nėra ir nebus bendros kalbos. Lenkai kalbės su mumis, kaip su sau lygiais, tik tuomet, kada nė vieno jų kareivio nebeliks Lietuvoje.

Tiesa, pastaruoju laiku įvyko tokių atsitikimų, kurie ateities Lietuvos politiką gali nukreipti į visai mums nepageidaujamąją vagą. Aš turiu čia omenyje Latvių sutartį su lenkais, kuri padaryta už mūsų pečių ir mūsų nenaudai, o antra — tai estų paliaubų sutartis su bolševikais. Kaip viena taip ir kita sutartis, kuomet mes tebetęsiame kovą su lenkais ir bolševikais—ilgam, o kas svarbiausia neaprežtam laikui atideda tą mūsų visų net instinktingai atjaučiama tų keturių Baltijos pajūrio valstybių sąjungos įvykinimą.

Tai kalbėdamas turiu omenyje pirmą ir antrą Baltijos valstybių atstovų suvažiavimą, kuriuose ypač latviai ir estai buvo labai pasiryžę tokią sutartį padaryti. Tuo pat metu, būtent spalio 15 d., to reikalo pagraižinimui net į Kauną Latvių užsienio ministeris buvo atvykęs.

Buvo laikas, kuomet tu keturių Baltijos valstybių sąjunga, kaip vienas kūnas, galėjo stoti ir prieš lenkus ir prieš kitus mūsų priešus. Buvo laikas, kad kalbėdamies su lenkais, mes būtume galėję remtis latviais, estais ir suomiais.

O dabar?! Dabar mes vieni jau stovime lenkų ir latvių akivaizdoje, greit gal būsime vėl vieni, bet jau akivaizdoje lenkų—latvių ir suomių.

Ar dar galima ta didelė klaidą atitaisyti, nežinau. Žinau tik viena, kad jei susidarys lenkų—latvių—suomių ir estų (ar net ir be estų) sąjunga, tad mes, jei norėsime būti gyvi ir nepriklausomi, turėsime vis tiek prieš šios sąjungos prisidėti. Net sąlygos, kuriomis prieš tos sąjungos mums teks prisidėti, bus kitokios ir ne mūsų naudai jos bus susidėjusios, nes tos sąjungos politiką varys ne mūsų draugai, bet priešai lenkai.

Tą iškrypimą iš temos turėjau padaryti, atsižvelgdamas į paskutinius politikos įvykius.

Tie paskutiniai politikos įvykiai—lenkų su latviais susijungimas ir Dinaburko paėmimas—tik dar ryškiau stiprina mano dar pirmame straipsnyje pareiškta mintį—*Baltijos valstybių sąjungos būtinumo reikalą*.

Leiskime tat, kad toji būtinybė įvyksta, kad susikuria pagaliau Baltijų valstybių sąjunga be lenkų ar su lenkais ir šiems pastariesiems vadovaujant. Vis tiek tai sąjungai vienai pačiai tarp vokiečių ir rusų išverti bus sunku. Ji turės orientuotis į kurią nors didesniąją valstybę ar tų valstybių grupę. Čia tai ir kyla klausimas, kurios valstybės pusėn mums lietuviams, o toliau ir visai Baltijos sąjungai būtų geriausia linkti. Mes, latviai, estai ir suomiai pajūrio valstybės. Baltijos jūra kol kas nėra neutralizuota ir net nemanoma jina neutralizuoti. Taigi savo jūros sienų gynimui tos keturios valstybės turėtų laikyti labai stiprų karo laivyną ir didelę kariuomenę, karui su rusais ar vokiečiais (kad ir pavieniui jie užpulti) ištikus savo žemę ginti pajėgtų. Bet čia tos valstybės turėtų kasmet tokią sunkių finansų našta kelti, kuri toli gražu nesuteiktų laukiamųjų rezultatų.

Geriausias tam pavyzdys Belgija. Ji gyva ir nepriklausoma ne tiek dėl savo kariuomenės ir karo laivyno didumo ir stiprumo, kiek dėl to, kad už jos pečių stovėjo ir tebestovi viena galingųjų didžiųjų valstybių, būtent Anglija. Silpnai ginkluota ir mažutė Belgija bijodavo užpulti ir prancūzai ir vokiečiai labiausiai dėl to, kad jos pusę laikė galingoji Anglija.

Vokiečiams ir rusams laivynų netekus, jūroje šiandien galingiausia yra Anglija. Taigi jos pagalba Baltijos pajūrio valstybėms ir šiandien ir tolimesnėje ateityje yra ir bus kuo realiausia. Ta pagalba būtų tiek reali, kad ir Lietuvos ir visų Baltijos valstybių sąjungos nedrįstų judinti nei rusai, nei vokiečiai, nei kas kitas, kaip nedrįso judinti Belgijos. Vokiečiai, kurie išdrįso Belgiją užpulti, atsidūrė priešais anglus. Taip būtų ir su mumis.

Stovėdama Belgijos užpakalyje, Anglija be abejojimo tiek gina Belgijos nepriklausomybę dėl pačios Belgijos, kiek ji daro tai savo reikalais vaduodamos. Belgija, Holandija—Anglijos prieangis, ir dėlto Anglija taip įtariai atsiliepia į kiekvieną tuose kraštuose įvyki.

Ar taip yra su Lietuva ir visa Baltijos sąjunga? Ar Anglija čia yra suinteresuota? Atsakyčiau, taip. Lietuva ir visos Baltijos valstybės tai langas, pro kurį gerai matyt ir rusai ir vokiečiai ir lenkai. Kaip kadaise reikėjo turėti prieangis, iš kurio būtų matyt, kas dedasi Prancūzijoje ir Vokietijoje, taip šiandien, kada rusai, ir vokiečiai, tik ir svajoja, kada jie vienas kitam ranką paduoti galės, anglų politika reikalauja, kad Baltijos susidarytų nauja „Belgija“, nauja „Holandija“, o dar geriau, kad čia susidarytų stipri kelių valstybių (lietuvių, latvių, estų ir suomių) sąjunga.

Yra tai grynai politinis faktoris, ir jis šiuo atžvilgiu yra svarbiausias. Ne menkesni yra ir kiti faktoriai, kurie turėtų verstis mus remtis anglais, o anglus—remti mus.

Kaip Belgijoje ar Holandijoje, taip ir Lietuvoje ir Baltijos sąjungoje anglams nepriimtų rūpėti nutautinimo ir politinio paneigimo politika vesti. Priešingai, kad tos visos valstybės drauge ar pavieniui nereikalautų iš anglų fizinės ir ekonominės pagalbos, anglų interesų atžvilgiu būtų remti tų valstybių ne tik tautinės bei politinės sąmonės brendimą ir stiprėjimą, bet ir ekonominį krašto kilimą.

O tai gali sėkmingai įvykti tik tuomet, kuomet anglai kuo mažiau sia kištųsi į mūsų ir kitų sąjungos valstybių vidaus politiką ir kuomet jie žiūrėtų į mus ne kaip į savo koloniją, bet kaip į visai nepriklausomą politikos ir ekonomijos atžvilgiu valstybę ar valstybes. Nei mes lietuviai nei kitos Baltijos valstybės nepanorės būti ir nebus nei Persija, nei Aigiptas, nei Indija. Ką žin ir anglams ar sveika būtų žiūrėti pro tokį langą, pro kurį kas valanda būtų į juos taikomas šūvis, kaip dabar kad yra pav. Aigipte. Ir mums, lietuviams, ką tik atsikračiusiems rusų ir vokiečių, nė kiek nebūtų maloniau kieno nors kito, nors tai ir anglai būtų, kolonija patapti.

Laisva Lietuva netolimoje ateityje, kaipo ūkio šalis, turi išaugti į antrą „Daniją“, turtingą savo ūkio produktais. Be to, turtinga ir tvarkinga Lietuva gali virsti ta prekybos ir pramonės baze, kuria remiantis galima vis toliau ir toliau plėsti savo ekonominę įtaką į rytus ir rytų pietus.

Tokia bazė net ir galingiems ir turtingiems labai yra visumet pravartu, ir čia aš matau, jog ne tik mums, bet ir anglams turėtų būti ne mažo reikalo matyti lietuviuose ne sukandus dantis keliančius svetimą jungą priešus, bet laisvos ir nepriklausomos valstybės piliečius-draugus.

Tai gi išeina, kad ir mums lietuviams ir visai Baltijos valstybių sąjungai būtų naudinga turėti draugų tarpe tokią valstybę, kaip kad yra Anglija.

Ir galingajai Anglijai, jos politikų atžvilgiu, irgi nekenksminga būtų turėti draugų ir Lietuvoje ir kitose Baltijos valstybėse.

Ir vienos ir kitos pusės interesai, rodos, čia nepriešingi yra.

Reikalinga tai juos tinkamai sutaikinti

Ir ta prasme dar sausio mėn. buvo antras kabinetas nusistatęs ir tai vykinti delegacijai Paryžiuje įsąkęs.

Toks nusistatymas žinoma neturėjo būti ir nebuvo mums jokia „saulė“, del kurios skaisčių spindulių mes nebūtume matę ir kitų realių pajėgų, su kuriomis mums tenka ir teks gyventi kaimynybėje.

Orientuodami savo politiką vienon pusėn, mes tuo jokia būdu neturime atsisakyti palaikyti tikrai kaimynius santykius su artimomis mums „sulig savo geografinės padėties valstybėmis ir tautomis.

Redakcijos pastebėjimas. Autorius, aiškiai matyti, gvildena Lietuvos užsienių politiką atsižvelgdamas vien į realines *šių dienų* pajėgas. Bet mes einame į ateitį, kurios išdava dar nežinome. Jei tautų Sąjunga iš tikrųjų virstų tuo, kuo ji turėtų būti, tai mums reikėtų orientuotis į Tautų Sąjungą, ne į vieną Angliją. Be to, kalbant apie Baltijos valstybių sąjungą reikėtų pagvildinti klausimas plačiau, t. y. ne vien Suomų, Estų, Latvių ir Lietuvos, bet ir kitų Baltijos valstybių—pirmoj eilėj Švedijos, Norvegijos ir Danijos.

Stambioji ir smulkioji žemės ūkio forma.

Dažnai tenka girdėti ginčų dėl žemės klausimo sprendimo. Tenka girdėti aiškinimų, kuris ūkis yra pastovesnis: stambusis ar smulkusis. Tai yra kaip geriau būtų: ar palikti stambieji ūkiai (dvarai) nedalijami, ar išdalijus sudaryti iš jų daugybę nedidelių ūkių, kiekviename kurių tedirbtų maždaug viena žmogaus šeima. Šiuo klausimu vieni ir šiaip ir taip galvoja, kiti jau yra nusistatę savo nuomones dėl šio klausimo ir gina savo dėsnius. Apskritai imant, šiais atvejais, galima sakyti, yra dviejų rūšių šalininkai: 1) dvarų dalijimo ir 2) nedalijimo.

Dvarų nedalijimo šalininkai yra daugiausia kraštutiniųjų partijų žmonės: iš vienos pusės—komunistai, arba bolševikai, socialdemokratai (ne visi); iš kitos pusės—patys dešinieji elementai, kurie jei ir sutinka su dalijimu, tad ne kitaip, kaip tik už gerą atlyginimą.

Gana įdomu pasiklausti, kuriais motyvais vaduojasi dvarų nedalijimo šalininkai. Trumpai sakant, svarbiausias jų motyvas—tai ūkio našumas, kuris esą galėtų nupulti, jei dvarų žemė būtų išdalyta. Jų nuomone, žemės ūkis galima tolyginti su pramone, kuri būdama sukoncentruota, t. y. stambesnė ar didesnė, gali daugiau ir geresnės rūšies produktų pagaminti. Istorija taip pat, girdi, parodžiusi, kad smulkioji pramonė arba smulkiųjų amatininkų įmonės neišlaiko konkurencijos su didžiomis arba stambiomis įmonėmis. Smulkūs amatininkai ir jų įsteigtieji maži fabrikėliai negalėjo išsilaikyti, kai atsirado didieji fabrikai. Vienu žodžiu, smulkiadarbių įmonės visada esti neproduktingos, ir būdamos tokios turi pagaliau žlugti. Atvirksčiai, stambiosios įmonės esančios daug produktingesnės ir galinčios gaminti pigesne kaina dirbinių, nes stambioji įmonė esąs galimas geras visų darbų suskirstymas ir varomosios mašinų jėgos sunaudojimas.

Visa tai yra tiesa, jei turėsime omenyje tikrai grynąją fabriku pramonę, o ne žemės ūkį, kuris tolyginti su fabriku pramone ne visur galima, nes ne tie patys veiksniai padeda augti žemės ūkiui ir fabriku pramonei. Fabriku dirbinių gaminimas atliekamas visiškai kitomis aplinkybėmis; tasai gaminimas visai nesiskaito su laiku ir oro atmainomis arba kitėjimais; antra vertus, nustačius vieną kartą kurio nors fabriko gaminimo būdą, galima paskui automatinai to būdo laikytis neiškrypstant iš nustatytų vėžių ligi to laiko, kol bus išrastas naujas, tobulesnis gaminimo būdas. Sakysime, tokį kasdieninį reikiamybės įrankį, kaip peilis, seniau dirbdavo vienas žmogus gana ilgą laiką; dabar toksai pat įrankis padaromas gerai sutvarkytoje dirbtuvėje per keletą minučių. Ir taip su visomis mašinomis: kurias seniau dirbdavo keletą mėnesių, šiandien padirba per keletą dienų.

Ar panašu kas nors yra žemės ūkio srityje? Ar žemės ūkio produktų gaminimą pagreitino tieka pat kartų patobūlėjusi žemės dirbimo kultūra? Nė kiek, galima pasakyti. Žemės ūkio produktai, kaip antai: javai, šakniavaisiai, gyvuliai negalima patobūlinimais greičiau atvirame lauke išauginti. Negalima, sakysime, per metus kirsti toje pačioje vietoje du ar tris kartus kviečiai, kur seniau tekirdavo vieną kartą; negalima, sakysime, iš veršiuko per kokį pusmetį padaryti didelį jautį ar karvę, kad ji duotų pieno ir vestų

naujus versius ir tt. Vienintelis dalykas, kuris žemės ūkyje galima padaryti tai žemės našumo pakėlimas ligi tam tikro aukščiausio laipsnio. Galima iš to paties žemės ploto gauti daugiau ir geresnių produktų, bet negalima tų produktų pagaminti tiek, kiek galima norėti, sakysime šimtą kartų daugiau. Jei iš margo rugių šiandien gausime kokias 100 pūdų grūdų, tai kad ir kaip tą žemę gerintum negerintum, vis tiek iš jos negausime 10.000 pūdų grūdų. Pramonės srity, arba industrijoje, žmogus gali daryti iš negyvosios medžiagos ką tinkamas, žemės ūkyje, priešingai, gaminimas daugiausia atliekamas gyvosios gamtos jėgomis. Žemės ūkyje žmogaus darbas tik padeda tai gamtai dirbti. Pramonės darbas yra tolydinis, be pertraukų. Sakysime, kiekvienu laiku galima pradėti ar baigti dirbinys dirbti; bet galima tasai darbas savo noru pertraukti ir baigti jį, kai vėl bus noro. Visai to negalima daryti žemės ūkyje, kur jei ir daromos esti darbų pertraukos, tad jos pareina ne nuo žmogaus valios, bet nuo prigimties reikalavimų. Klimato sąlygos pasako, kada turi būti pradėdami laukų darbai, javų valymas ir tt. Pramonės darbas, būdamas tolydinis, leidžia tuo pačiu metu varyti keletą gamybos operacijų. Pavyzdžiui, audžiamuose fabrikuose galima tuo pačiu metu valyti linai, verpti siūlai, austi audeklai ir tt. Žemės ūkyje, sakysime, negalima tuo pačiu laiku tą patį javą sėti ir piauti. Be to, žemės ūkio darbų negalima koncentruoti vienoje vietoje, viename punkte, kaip tai gali daryti pramonės gamyklos, kurios gali suspiesti vienoj vietoj tūkstančius darbininkų.

Žemės ūkyje negalima taip suskirstyti ir pasidalyti darbų, kaip kad industrijoje. Vienam ir tam pačiam žemės ūkio darbininkui tenka, destis koks sezonas, arti, akėti, sėti, piauti, vežti, kultū ir tt. Jei, einant iš pramonės darbų tvarkos, vienas žmogus taptų tiktai artojum, kitas kirtėju, trečias akėtoju, tad ilgesniąją metų dalį tektų jiems sudėjus rankas sėdėti; ir toksai darbo pasidalijimas, vietoj naudos, atneštų be galo daug žalos. Taip pat ūkininkas negali pasirinkti vieno kurio produkto gaminimą, nes tokiai specializacijai žemės ūkyje kliudo vaismainio reikalavimai.

Užtenka turėti galvoje visus šituos aukščiau nurodytus gaminimo proceso skirtumus tarp žemės ūkio ir industrijos, kad atsiskaitume tolyginę industriją su žemės ūkiu arba dėję tarp abiejų šitų žmogaus darbuotės sričių kokių nors paralelių. Tie šalininkai, kurie taip mėgsta tolyginti pramonę su žemės ūkiu, paprastai stovi už tai, kad neskaldytų didelių žemės ūkių, kitaip sakant—dvarų. Bet jie gal kitaip imtų manyti, jei pasistengtų arčiau pažinti žemės ūkį ir jo darbus.

Patsai gyvenimas paskutiniiais laikais kalba už mažosios ūkio formos palaikymą. Tai aiškiausiai rodo kai kurios Vakarų Europos šalys, kur smulkioji žemės ūkio forma ne tiktai nyksta, bet reiškia didesnio pastovumo ir patvarumo. Ir tas reiškinys vis labiau esti pastebiamas nuo tų laikų, kai pradėjo plėtotis žemės ūkio srityje kooperacija, kuri duoda galimybės mažiesiems ūkių vienetams naudotis visokiomis komplikuotomis mašinomis bei kitomis priemonėmis, kurios didina ir gerina žemės ūkio produktų gaminimą. Ir ta pati ūkio kooperacija gresia pražūtimi stambiesiems ūkių vienetams, kurių darbininkai negali būti priverčiami viską dirbti taip, kaip to norėtų stambiojo ūkio valdytojai ar tvarkadariai. Virtus to-

kioms sąlygoms, dabar ir smulkieji ūkiai gali prieinamai naudotis tais pačiais mokslo išradimais, kaip ir stambieji ūkiai. Maža to, esant tokioms sąlygoms smulkieji ūkiai gali būti dar intensingesni ir našesni, nes mažojo ūkio valdytojas, būdamas kartu ir darbininkas, labiau esti susidomėjęs savo darbų vaisiais ir visa ūkio tvarka, todėl stengiasi viską geriau ir gražiau daryti. Mažojo ūkio savininkas yra įsitikinęs, kad jo ūkio vaisiai priklauso jam vienam arba jo šeimynai, todėl pas jį randas daugiau energijos ir pasiryžimo. To pasiryžimo negali būti pas samdytą darbininką, kuriam aišku būna, jog jo darbo vaisiais naudojasi kiti. Tokis jau žmogaus neišdildomas psichologijos bruožas, kad jis kultūredamas vis labiau ir labiau nori būti savarankiškas, nori sudaryti tą savo kampelį, kur jis daugiau ar mažiau matytų savo asmens reiškimąsi, savo darbų vaisių.

Todėl stambusis ūkis, kuriame daugelis darbininkų priversti esti klausyti svetimų įsakymų, šiais laikais negali gerai gyvuoti jau vien dėl to, kad nuolatiniai konfliktai su darbininkais gadina kartais visą pradėtąjį darbą. Stambiojo ūkio šeimnininkams tenka labai daboti, kad jų darbininkai dirbtų kaip reikiant. Bet šitas dabojobimas negali būti sutvarkytas taip gerai, kaip fabrike, kur beveik visi darbininkai matyti, o žemės ūkio darbininkai dažnai esti išsklaidyti dideliame žemės plote. O yra ir tokių ūkio darbų, kur priežiūra maža ką gali pagelbėti. Dalykų padėtis nė kiek nepasikeistų, jei dvarus imtų valdyti išvien patys darbininkai, kaip to nori komunistai. Tokie žemės ūkio komunoje vis tiek reikia kam nors daboti bendrosios tvarkos; bolševikinėj Rusijoje tokiems dabotojais yra tam tikri komisarai, kurie iš tikrųjų atstoja patį dvarininką arba jo priveizdėtoją; ir darbininkas, nors yra vadinamas kitu čia vardu, po senovei jaučiasi esąs prislėgtas, slopinamas. Iš tikrųjų, žemės ūkiui tvarkyti reikalingi ne automatai, bet gyvi ir sąmoningi padarai. Jei visi kurio nors dvaro darbininkai panorėtų būti tokiais sąmoningais padarais, tai dvare vietoj vieno ūkio darbų tvarkytojo turėtų atsirasti tiek tų tvarkytojų, kiek yra darbininkų. Gerai, jei visi šiuo atveju vienaip galvotų. Bet tai gali būti retas atsitikimas. Dažniausiai gali būti taip, kad vienas norės vienaip, o kitais kitaip elgtis. Ir visa to vaisius — ūkio darbų netvarkingumas arba visiškas suirimas. Maža gali padėti tokiais atsitikimais balsavimas, nes labai dažnai dauguma balsų gali stovėti kaip tik prieš agronomijos mokslo nurodymus, o mažuma, kuri tokiais atsitikimais nieko nelaimėtų, stengtusi kiekvienai progai išpuolus rodyti daugumai padarytąsias klaidas, ir čia vėl prasidėtų nesutikimų ir nesusipratimų šaltinis. Susiklojus tokioms aplinkybėms, darbininkai nesijaus esą ūkio šeimnininkai, nes matys, kad su jų norais susidariusi kad ir nedidelė didžiama visai nesiskaito.

Taigi patsai gyvenimas rodyte rodo, jog žemės ūkio komunos negali suteikti darbo žmonėms laukiamos laimės. Ir tasai pats gyvenimas rodo, jog žemės ūkio darbininkų gerovė tegali būti tada, kai kiekviena maždaug žmogaus šeima turės tiek žemės, kad galėtų soti gyventi. Kitais žodžiais sakant, kai visoj šalyje įsigalės smulkioji bei vidutinė žemės ūkio forma. Žinoma, gali tekti ir mažojo ūkio valdytojui samdytis kartais vieną kitą darbininką kuriam nors darbui nudirbti, bet tai bus tik laikinas reiškinys, o ne tolydinis samdyto darbininko eksploatavimas. Ne stambiųjų ūkių komu-

nos, bet smulkiųjų ūkių kooperacija tegalės pakelti valstybėje žemės ūkio kultūrą ir suteikti valstiečiams tinkamos gerovės bei laimės. Smulkiųjų ūkių žmonės, jausdamiesi save savarankiškais žmonėmis ir būdami labiau susidomėję savo ūkio tvarka bei padėtimi, visada turės daugiau noro ir pasiryžimo eiti į šviesesnę, kilnesnę gyvenimą, ir mokės dirbti sutartinai tuos bendrus darbus, nuo kurių gali pareiti visos šalies ar valstybės gerovė.

Redakcijos pastebėjimas. Visiškai sutikdami su autoriaus išvadomis turime pabrėžti, kad autorius visų priežasčių dar neišskaitė. Taip, juo stambesnis, t. y. didesnis žemės ūkis, juo daugiau laiko reikia praleisti į darbą nueiti ir pareiti. Pavyzdžiui, smulkus ūkininkas į galus laukų nueina per 5—10 minučių, o dideliame dvare trunka pusė valandos ir daugiau. Atsiimanant, kad per dieną du kartu reikia nueiti ir sugrįžti, kiekvienas dvaro darbininkas vaikščiojimams praleidžia $1\frac{1}{2}$ —2 val. daugiau, negu smulkus ūkininkas, arba kitais žodžiais: tą patį darbą, kuri smulkiame ūkyje atlieka 4 darbininkai, dideliame dvare turi dirbti 5 darb. vien dėl to, kad reikia toli į laukus eiti. Tas pats atsikartoja javus ir mėšlą vežant, einant arti ir t.t. Be to žemės ūkyje darbai būna daugiausia sezoniniai: arba labai daug darbo, arba labai maža. Smulkiame ūkyje darbymetė ir liuoslaikis lengva normuoti, nes čia niekumet darbininkų daug nebūna. Dideliame dvare darbymetėmis visumet darbininkų permaža, o liuoslaikiu (vasarą lyjant, žiemą iškūlus) nėra kas veikti. Žemės ūkio mašinos jei ne pavieniui, tai kooperacijos keliu prieinamos šiandien ir smulkiausiems ūkiams.

A. Morauskis.

Planingoji socializacija--nepriklausomos Lietuvos tvirtumo ir jėgos laidas.

Skiriu gerbiamesiems lietuvių socialistams ir demokratams, kurie savo nenuilstamais darbais padėjo atgyti nepriklausomai Lietuvos valstybei. Tegul šitas mano darbelis įneša į visuomenės sąmonę kūrybos minties ir kuriamojo darbo dalelę tuo metu, kai atvaduotosios mūsų tėvynės pajėgos yra stiprinamos.

I.

Lietuva ir josios gyventojai valstiečiai ekonomijos atžvilgiu dar prieš karą buvo suvargę. Tai parodo didelė emigracija į kitas šalis, kur ieškodavo uždarbių. Per šešeris karo metus Lietuvos gyventojai labai suvargo, ir

visas šalies ekonominis gyvenimas iširo. Padaugėjęs paskutiniais laikais pas kai kuriuos ūkininkus popierinių pinigų skaičius vargu galėtų apmokėti dalį ūkio inventorius, kuris buvo surekvizuotas buvusių Lietuvos šeimininkų. Be to, likusieji Lietuvoje visoki buvusių šeimininkų popieriniai pinigai vargu galėtų būti pinigų surogatai, nes sutriuškintų valstybių kreditiniai veksliai negali turėti kokio nors pasitikėjimo. Likviduojant karą daugumą šitų popierinių pinigų nustos savo vertybės. Tai viena materialinė dalyko pusė.

Kitas sunkios Lietuvos padėties dalykas yra tas, kad Lietuvą tykoja pagrobtį senieji josios vergėjai ir naudotojai: suardytoji Rusija ir nugalėtoji Vokietija ir atgijusios Lenkijos „šliachta“. Per daugelį metų Lietuvos organizmą graužė kartu arba pakaitomis trys plėšikai: rusai ir vokiečiai engėjai bei lenkai šlėktos naudotojai. Dabar prieš atgijusią Lietuvą vėl pasišiaušė šitie trys engėjai, kurie laukia progos, kad galėtų ją pagrobtį. Tokia tat yra politinė dalyko pusė.

Šitų nurodymų užtenka tam, kad galėtume suprasti, kaip sunkus yra atgijusios Lietuvos valstybės galybės sukūrimas, kaip atsakominga yra valdžios rolė. Lietuvių tauta susideda beveik perdėm iš darbo žmonių, kurių prakaitu mito: lenkų šlėkta, rusų biurokratija ir vokiečių junkeriai. Iš čia dar vaizdžiau matyti, kad Lietuvos darbo žmonių atvadavimas nuo politinės vergijos ir ekonominio naudojimo, kurį daro Rusija, Vokietija ir Lenkija, yra tiesioginis Lietuvos darbo žmonių ir socialistų uždavinys. Nė vienas susipratęs darbininkas, nė vienas Lietuvos socialistas negali atsisakyti dirbti dėl Lietuvos atvadavimo nuo svetimo juogo ir atstatymo Lietuvos valstybės. Nualintos tėvynės atstatymas yra kiekvieno darbo žmogaus reikalas.

Suvalgusi ekonomijos atžvilgiu mūsų tėvynė Lietuva, iš visų pusių draskoma kaimynų, rusų, lenkų ir vokiečių, yra tvirta dvasios vienumo atžvilgiu.

Dabar, kai bolševikai ir kolčakininkai yra išvyti iš Lietuvos, kai vokiečiai yra išėję iš mūsų tėvynės, reikia visiems jungtomis jėgomis rengtis į Steigiamąjį Seimą ir tinkamai tvarkyti visą valstybės organizmą. Tiktai per Steigiamąjį Seimą tegalima bus sušaukti visas gyvasias šalies jėgas valstybės kuriamajam darbui dirbti. Tiktai Steigiamasis Seimas tegalės išspręsti visus pagrindinius klausimus, nustatyti visos mūsų valstybės socialinės ir kultūrinės tvarkos formas, išdirbti pagrindinius įstatymus ir nustatyti būsimos politikos bei santykių su kitomis valstybėmis pobūdį ir tt. Tiktai Steigiamasis Seimas tegali trumpiausiu laiku padaryti didelį darbą, t. y. jame gali būti susispietę geriausi darbuotojai, atstovaujantieji mūsų žmonėms, geriausi įvairių dalykų specialistai bei žinovai.

Iš anksto numatyti, kokia bus ateitis, negalima. Negalima taip pat įspėti, ar Steigiamasis Seimas galės dirbti susidėjusiomis sąlygomis. Todėl reikia iš anksto pasirūpinti, kad Steigiamojo Seimo darbams būtų parūpinta tam tikrų projektų ir medžiagos.

Medžiaginė gyventojų būtis ir ekonominė bei finansinė tėvynės padėtis yra labiausiai rūpimas dalykas. Tad visų pirma reikia sudaryti toksai ekonominis bei finansinis centras, kur tolydžio būtų varomas intensingas darbas žmonių ekonomijos ūkiui sutvarkyti.

Po šito baisaus karo visų didžiųjų valstybių politinėj ir socialinėj struktūroj įvyko griežtų atmainų. Nekultūringoj Rusijoje įsiviešpatavo bolševizmas, kuris prievartos keliu nori įvykdyti proletariato diktatūrą ir komunizmą. Vokietija palengva virsta socialistine valstybe. Praktingi vokiečiai gerai supranta, kad griežtos atmainos ar persivertimai ekonomijos ūkyje iššauktų neišvengiamą pražūtį.

Lietuvos darbo žmonėms tenka dabar pagalvoti, kuriais keliais ir kuriais būdais reiktų naujai atgimusiai valstybei eiti prie socializmo ir kuri ekonominė bei finansinė sistema reiktų įvesti darbo žmonių valstybėje.

Kadangi be darbo, žemė yra svarbiausias šaltinis turtams gaminti, tai svarbiausioji Lietuvoje ekonominė reforma turės būti nauja agrarinė sistema, kuri duotų visiems darbo žmonėms galimybės naudotis žemės vaisiais. Ligi karo Lietuva nepagamindavo tiek žemės ūkio vaisių, kiek būtų galėjusi, nes žemės ūkio kultūra palyginti žemai stovėjo. Demokratinė Lietuvos valstybė turėtų labiausiai susirūpinti žemės ūkio kultūra bei mokslu. Tai reikalinga ne tiktai jėgų produktingumui ir žmonių gerovei pakelti, bet ir reformuotai valstybei sutvirtinti, nes daugumas resursų bus imama iš žemės ūkio. Norint pagaminti medžiagos žemės ūkio reformai, reikia tuojau imtis to darbo, ir todėl tasai centrinis ekonomijos bei finansų organas galėtų visa tai geriausiai padaryti.

Girios, žemės ūkio inventorius ir kt. okupantų išdraskyta ir išnaukinta. Be tų dalykų sunku būtų atstatyti žmonių ūkio gyvenimas. Apsėti ar apšodinti vėl giriomis nuteriotus plotus arba parūpinti ūkiams tam tikrų įrankių ar padargų turėtų mūsų valstybė.

Mažai išsiplėtojusi ligi karo dirbamoji pramonė ir prekyba visiškai nupuolė per karą ir okupaciją. Ir štai naujos valstybės uždavinys turėtų būti toksai: sudaryti darbininkams tokias gyvenimo sąlygas, kad jie galėtų produktingai dirbti ir kad nebūtų jie naudojami; parūpinti gamykloms reikiamų įrankių ir medžiagos. Čia reikia tačiau pastebėti, kad turint prieš akis tokius uždavinius nereikia visai ignoruoti buvusių prieš karą privatinės iniciatyvos formų, individualinės kūrybos.

Buvusioji popierinių pinigų sistema, aukso valiuta, užsienių ir vidaus paskolos dabar iššaukia abejojimų dėl jų tinkamumo naujoms valstybėms.*) Kartu su visa ekonomine sistema reikia peržiūrėti ir Lietuvos finansinio sutvarkymo pagrindai. Finansistų tarp lietuvių mažai klausimas dėl lėšų yra svarbiausias, todėl nieko nelaukiant reikia imti gvildinti šie opūs klausimai. Neprošalį čia bus pasižiūrėjus į tokių pat klausimų gvildinimą atpuolusiose nuo Rusijos nedidelėse valstybėse—Suomijoje, Estijoje ir kitur, kur funkcionalo jau Steigiamieji Susirinkimai, o taip pat Vokietijoje, kur dėl didelės kontribucijos finansų problema sudarys daug sunkenybių.

Lietuvos finansų organizavimas ir visos ekonominės būties pagerinimas turi tą sunkenybę, kad lietuvių tauta ir Lietuvos gyventojai negausingi ir neturtingi, kad jos teritorija neturi prigimties turtų, gerų susisiekimo kelių. Todėl Lietuvos valstybės organams teks gerokai padirbėti ir pagalvoti, iš kur imti tų lėšų, reikalingų atstatomajam darbui ir krašto gynimui.

*) Aukso valiuta būdavo ginčijama ir anksčiau, vis dėlto ligi šiol dar niekas neišrado šių dienų sąlygoms tinkamesnės valiutos. *Red.*

Tautos atgijimo darbo metu daugeliui gali rodytis, kad visa mūsų atgijimo esmė susidedanti iš grynai tautinio gyvenimo, kad visos teisės bei privilegijos reikia duoti tik lietuvių tautos žmonėms. Tokia pažiūra būtų šovininė, ir lietuviams ji visai netinka. Šovinizmas jau atgyveno savo amžių, ir šitas karas parodė, kad net tokios valstybės, kaip Rusija ir Vokietija, suiro tik dėl to, kad varė germanizmo arba rusicizmo politiką.

Tvirtas ėjimas prie savo siekimų sudaro tautos jėgą. Žydai ligi šiol tiki, kad ateisias Mesijus. Ir čia gal randasi žydų tautos gaivumas. Įsitikinimas tuo, kad Lietuvos atgijimas eina greta išardytosios žmonijos atgijimo, kad Lietuvos laimė yra surišta su žmonijos atsivdavimu nuo to pikta, kuris buvo pagimdęs šį karą,—toksai įsitikinimas gali būti ta stumiamoji jėga, kuria lietuvių tauta galėtų kurti savo ateitį.

Prieš šimtą trisdešimt metų, po didžiosios prancūzų revoliucijos gimė tautų laisvės ideja, kurią buvo paremtas pasaulio demokratijos mokslas. Daugiau kaip šimtmetį žmonija tikėjo šituo mokslu, ir daugelis žmonių buvo dėję savo tautos laisvę bei laimę nurodytais demokratijos pagrindais. Po ilgų pastangų ir apsvylimų Amerikos ir Europos darbo žmonės įsitikino, kad ne vien iš demokratijos galima laukti išgelbėjimo, nes ir tobuliausia laisve negalima pasotinti alkanųjų. Ekonominis spaudimas ir naudojimas tebegimdo vargus ir nelaimes. Darbininkai išstūmė naujus socialinius obalsius, sukurdami naują mokslą, vadinamą socializmą. Naudojamieji darbininkai negalėjo nesuprasti, kad be laisvės jiems reikia dar naudotis savo darbo vaisiais, t. y. kad prie politinės laisvės reikia dar tam tikrų socialinių reformų.

Buvusis didysis karas privedė buržuazinę tvarką prie kracho. Taip pat išėjo aikštėn politinio demokratizmo menkumas ir vienašališkumas. Suvargintoji žmonija rado išėjimą, skelbdama tautų apsisprendimo teisę.

Šitas mažųjų tautų įsileidimas dalyvauti pasaulio gyvenime iškėlė aikštėn buržuazinių gaivalų bankrotą. Dabar išsivadavusios tautos savo ateities likimą ima į savo rankas.

Matydami iš vienos pusės rusų bolševikus, iš kitos—grobuonis lenkus, iš trečios—planingą vokiečių socializmą,—lietuviai negali nesuprasti, kad jei nori jie būti nugalėtojai, tad turi sukurti tokią savo socialinę ir politinę tvarką, kurioje galėtų lengvai išeiti į pirmąsias istorijos pozicijas.

Panašių pavyzdžių, kur mažosios tautos nugalė visus klūtus, jau yra. Sakysime, suomiai bekeldami savo kultūrą padarė savo šalį turtingą ir nepriklausomą. Kitas pavyzdys tai Šveicarija, kuri būdama apsupta iš visų pusių didelėmis valstybėmis sugebėjo savo darbštumu pasiekti geros tvarkos ir gerovės.

Norint iš Lietuvos padaryti panaši Šveicarijai šalis, lietuviai visų pirma turi parūpinti savo teritorijai galimybės darbo žmonėms vartoti savo jėgas taip, kad sau ir visuomenei būtų daugiausia naudos. Atgimusioje Lietuvoje reikia sudaryti tokios agrarinės, pramonės ir mairno sąlygos, kad visi darbo žmonės jaustųsi esą savarankiški. Tuo tikslu turi būti daromos socialinės reformos.

Tokių socialinių reformų įvykinimas, kad Lietuva galėtų atsistoti greta kultūringų valstybių, turės labiausiai rūpėti Steigiamajam Seimui. Tikrai

darbingiausių veikėjų sujungtomis jėgomis, ir tam tikriems organams padedant, galima bus įvykinti reikiamos reformos ir sutvarkyti valstybės gyvenimas.

Kaip tie visi darbai turėtų būti varomi, čia parodysime trumpą Lietuvos sutvarkymo schemą. Iš anksto turiu pasisakyti, kad čia dėstomasai projektas yra mano paties asmeninė pažiūra. Schema sudėstyta yra atskirų tezių pavidale. Tikslai išvadų skyriuose (pradedant nuo XIII skyriaus), kur liečiami nauji klausimai, yra platesnių aiškinimų, todėl antroji šių tezių dalis yra, galima sakyti, šio rašinio tęsinys.

Rusų revoliucijos darbo balansas ir bolševizmas.

Rusijos bolševizmas daugelio žmonių aiškinamas kaip rusų tautos dvasios arba Rusijos politinės tvarkos vaisius. Nėra ginčo, kad šiuodu veiksmu daug prisidėjo prie bolševizmo išsiplėtojimo, bet tiesioginė jų įtaka bus gal visai nedidelė, jeipalyginsim su netiesiogine įtaka, kuri apsirėškė darbo ir gaminimo srityje. Dalykas toks, kad viso turto ir gerovės šaltinis yra ir gali būti tik vienas darbas. Kas sugeba tuo pačiu laiku ir mažiausia energijos aikvodamas daugiau padaryti, tas daugiau pelno turi. Faktas, kad yra žmonių, kurie patys nieko nedirbdami vis delto daug pelno turi, dalykų padėties nepakeičia, nes tokie žmonės kitų, t. y. svetimų darbą naudoja. Pamatinės gi žmonių gyvenimo taisyklės—kad darbas yra turto ir pelno šaltinis—svetimo darbo naudojimo faktas visai pakeičia. Ir kapitalistas arba svetimo darbo naudotojas—tas daugiau pelno turi, kuris sugeba daugiau ir geriau dirbančių darbininkų turėti. O ilgesnis darbininkų streikas arba nedarbas, kaip žinoma, priverčia siauriau gyventi ir galų gale nusileisti ne vieną darbdavį, bet ir patį darbininką.

Dabar prisiziūrėkime atsitikimams Rusijoje, kaip jie ėjo didžiajam karui prasidėjus. Svarbios ir įdomios medžiagos čia pateikia „Institut francais“ Petrapilyj nario Raonl Labry knyga „L'industrie russe et la revolution“, išleista Paryžiuje 1919 m.*) Pasirodo, kad pirmaisiais ir antraisiais karo (1915—1916) metais gyvenimo reikmenys Rusijoje pabrango 53%, kuomet darbininkų uždarbiai pakilo tik, vidutiniškai, 19%. Šitas nenormalis gyvenimo reikmenų ir uždarbių plėtojimas savaime vedė prie darbininkų nepasitenkinimo ir drauge prie darbo neproduktingumo. Taip, Dono anglių kasyklose per metus vienas prikasdavo:

1913-1914 m.	—9072	pūdų
1914-1915 „	—9077	„
1915-1916 „	—8400	„

Krivoj Rogo geležies kasyklose prieš karą vienas darbininkas per metus prikasdavo 1400 pūdų, o paskui tik 800—850 pūdų.

Kaip matome, karo pradžioj su patriotiniu ūpu pakilęs darbininkų darbo produktingumas nupuola karui tęsiantis ir gyvenimui brangstant

*) Naudoju ištraukas, išspausdintas „Voss. Ztg.“ Nr. 604, 1919, nuosavaus bendradarbio iš Berno.

neproporcingai uždarbiam. Tas vedė prie gaminimo sumažėjimo [del anglių ir žaliosios medžiagos stokos, apskritai 1917 m. vasario 21 d. keturiolikoje Pietų Rusijos didžiausiųjų pramonės įstaigų 22 didžiųjų krosnių visai nedirbo, o kiti 26 dirbo tik su puse į gos. Panašiai ėjo vagonų ir garvežimių dirbimas. Jei 1914 m. naujai dirbamų vagonų skaičių suvesti prie 100, tai 1916 m. buvo padirbama tik pusė to skaičiaus. 1916 metais Rusija turėjo 4000 garvežimių mažiau kaip 1912 m.

Bet visa tai buvo niekis, palyginant su tuo, kas atsitiko 1917 metais po revoliucijos Pirmiausia darbininkų uždarbiam tuojau pakilo kelėtą kartų. Pavyzdžiui, Putilovo dirbtuvėse mokytas darbininkas 1916 m. birželio mėn. gaudavo 74 kap. valandai, 1917 m. vasario mėn. 104 kap., o 1917 m. kovo mėnesį (tuojau po revoliucijos) 125 kap., o 1917 birželio mėn. 208 kap. Renaulto dirbtuvėse vidutinis valandos užmokesnis 1917 m. buvo: sausio mėn. 65 kap., liepos—1.30 k., rugp.—1.68 k. reiškia—pakilo 150%. Vienoj Petrapilio popierio dirbtuvėj išmokėtųjų algų sumą paskirsčius pagaminto popierio pūdai 1917 m. išėjo: sausio mėn. 85¹/₂ kap., vasario—95¹/₂ kap., kovo—2 rub. 38 kap.

Berods, tuo pačiu laiku pabrango ir gyvenimas. Bet pavojingiausia buvo tai, kad kylant uždarbiui krito produktingumas. Pavyzdžiui Putilovo dirbtuvėse palyginti 1916 ir 1917 m. darbininkų uždarbiam 50% pakilo, bet darbo produktingumas per pusę sumažėjo.

Taip liejimo skyriuje 1916 m. dirbo 317 darbininkų, o 1917 m.—378. Išmokėta jiems 1916 m. 41.018 rub., o 1917 m.—86.725 rub., reiškia, daugiau negu dvigubai. Pagaminta gi 1916 m. 70.301 pūdas, o 1917 m.—tik 45.279 p. Kitame skyriuje skirtumas dar didesnis: darbo užmokesnis nuo 112 ligi 240 tūkst. pakilo, o produktingumas nuo 240 ligi 69 tūkst. sumažėjo. Maskvos rajone į porą mėnesių po revoliucijos gaminimas sumažėjo visu trečdaliu. Michelsono fabrikas kovo mėn. gamino 2500 pūd. rūdos, balandžio mėn. 1600, gegužės m. 665, birželio m. tik 360 p. Anglių pramonės rajone tas pats reiškinys. 1917 m. kovo mėnesį vienas darbininkas pagamino 529 pūdų anglių, o rugpiūčio mėn. tik 410 pūdų. Tik vienoj Dono kasyklej nuo birželio ligi spalio anglių prikasta pusė mil. pūdų mažiau.

Panaši padėtis buvo ir susisiekimo srityje. Sugadintų vagonų ir garvežimių skaičius siekė 6, 8, 10, 20, o atskiruose ruožuose (pav. Syzranio-Viazmos) net ligi 33,5%. Del šios priežasties nebuvo galima laiku privežti nei anglių, nei maisto, nei žaliosios medžiagos, ir tas dar labiau visą gyvenimą ardė.

Nekartą buvo mėginimų pradėti normingai dirbti. 1917 m. rugpiūčio mėnesį Petrapilio metalo darbininkai padarė kolektyvą sutartį su pramonininkais, kuria visi darbininkai buvo paskirstyti grupėmis ir kategorijomis sulig rūšies ir darbingumo ir mokesčiai valandai nustatyta nuo 1,10 ligi 2,20 rub. Tuo būdu darbininkai gavo tvirtą mokesnį, bet taip pat turėjo tam tikrą darbą atlikti. Bet kontraktas buvo tik popierioje, nes jo nesilaikė darbininkai—pirmiausia menkesnieji, kurie nenorėjo gauti mažiau už gesnuiosius, o paskui ir visi kiti. To pat likimo susilaukė ir kiti panašūs

mėginimai. Ir taip pamažu darbininkų algos kilo, darbo produktyvumas mažėjo, o visas gyvenimas iro—ėjo blogyn, sunkyn. Niekas niekuo nebuvo patenkintas: darbdaviai darbininkais, darbininkai darbdaviais, o abeji kaltino valdžią, kad nepadaranti tvarkos, neduodanti darbo, duonos ir t. t. Ir taip viskasėjo ligi priėjo prie bolševizmo.

Ar.

Aklasmatė.

Olimpo žlugimas.

A. a. L. Spaudos Biurui.

— Nėra viešpatijų mano viešpatijoje,—jis tarė. Ir ramiai, nepastebimai dingo didžiulis kalnas, lyg būtų ir nebuvo. Tik tylą įvyko gana didi.

Rodosi, paukščiai čiulbėjo, ne tai šnekučiai švilpaut mokėsi, ne tai daugybė vilkų staugė. Tik po plačią apygardą be poilsio užėmonotoninis vienodas užesys, nelyginant didžiulė mašina būtų sukūsis. Vieni gėrėjosi, trynė delnus, šveitė senus ginklus ir nepaprastai žaibavo akimis. Kiti baimėjosi, grumodami tolimam kalnui kimšosi ausis ir bėgo be atodairos. Treči kalną vadino Uzburtą Pilimi, kur gyvena nepaprastos būtybės, visai ne žmonės. Dešimti sakė, kad tai esanti devynių, krūvon susilėkusių, mūzų sutartinė. Visai spėliojo žmonės. Ir visai į Olimpą žiūrėjo: iš viršaus ir apačios. Net tiesiog žvelgdami negalėjo ję suprasti

- Tai sunkus kalnas,—vieni kalbėjo.
- Jam pakelti reikėtų daugybės žmonių.
- O nuverstį tai jau visas pasaulis neįstengtų.
- Tai kalnas.
- Tai tik ant kalnų kalnelis,—deklamavo kitas iš Barono.
- Tai tik rūkas, debesys kalnų viršūnėse susitelkęs.
- Tik papūstų koks vėjas, kaip išsisklaidytų.

Bet tai tik žmonės visai kalbėjo.

Iš tikrųjų tai buvo visų vėjų supūsta apsekusi sala, su įsigyvenusia tokia žmonių veisle, kurie save vadino pusdieviais, o viens kitą viešpačiais. Žmonės jų niekaip nevadino, nes nieko apie juos nežinojo, tik spėjo.

Ėjo gandas, kad tie žmonės statą rūmą, tokį rūmą, kurs būsiąs iš oro ir sieksiąs dangų. Bet tam oro rūmū reikalinga esą padėti stiprios medžiagos pamatas.

Ir dėl to tie žmonės kasinėjo žemę.

Ar lauke buvo giedra, ar aplinkui siautė audra, ar drebėjo uolos ir griuvo po viens kito didžiuliai kalnai, tik ypatingoji tautelė toliau dirbo, tai yra kasėsi ir rausė, oro piliai medžiaginį pamatą dėjo.

Bet tai buvo priešinga pačios prigimties tradicijoms. Ir vieną rytmetį, kuomet ore buvo tvanku ir trošku, rytuose ir vakaruose žaibavo, visa buvo persisunkę neigiama Pykio jėga—tą rytmetį pasigirdo jo balsas:

dingo — Nėra viešpatijų mano viešpatijoj, — Ir tyliai, ramiai kaip sapnas
dingo iš po saulės nepaprastoji pilis. Dingo ir žymės nepaliko.
Niekas nepakitėjo. Ant kalnų tebestovėjo kalnai. Pakalnėse judėjo ir
rykavo žmonės.

Tik aukštai buvo nepaprasta tyla.
Ir į gatves išėjo pusedieviai, ir tiesdami į žmones ranką maldavo jų
duonos.

Juozas Žengė.

D a b a r .

Dabar dar gyvas aš ir man smagu.
Smagu, kaip pempei linksmasparnei,
Kuri ką tik lekiujo pajūry,
Skandindama sparnus...

Smagu.

Kada krūtinė sudreba visai,
Kada tik pempės vienas riksmas.
O jau krūtinė dega...
Dabar dar gyvas aš ir man smagu...

Ir kaip gražu gyvam! Saulužė
Kas rytas užteka ir pamažu
Per dangų visą dieną rieda.
Paskui pailsus leidžias vakaruos,
O ryt beužtekant ją vėl matai,
Ir vėl taip pat keliaujant vakarop.
Ir visada jinai man tinka:
Ar apsiniaukus, ar gryna visai...
Vos spėjo vakaras ateiti,
Kaip žvaigždės juokias danguje, ir vėl
Ir juoktis — skristi moko žmogų.
Ir kaip gražu tada!

Mėnulis

Tai priešpilis, tai pilnatis, toliau —
Jis delčia — jaunas, kada tamsu...
Ir kaip gražiai tą žiba žvaigždės!
Ir kaip saldus tur būti bučkis,
Kada berniukas mergaitę pabučiuoj!
O miškas juodas ar tai negražus,
Kuris pas ežerą teniūkso:
Ir kaip tylu aplinkui,
Kada banga nebeplaka nakčia,
Kada tik žvaigždės ir jaunystė
Vainiką gražų pina...

Gražu, kada darželio gēlēs
Saldžiai sapnuoj darželio vidury,
Ir primen' sapnas gražų mitą—
Ir gera, gera daros širdžiai.
Ir koks skanus žiedų dvelkimas,
Kada daržely kalba vienu du,
Kada pasaulis toks kilnus
Kartu su žvaigždėms himną gieda...

Naktis praein' ir vėl atein' diena.
Ir vėl dienos visoks margumas čia.
Ir ašara gaili nurieda
Žibėdama rasos lašais.

Bet vis smagu,
Kad gyvas—jaunas aš čionai
Ir pempei lygstu linksmasparnei...
Smagu, kada dar gyvas aš,
Kada nebaido šidį lapas—
Pageltes lapas ir nukritęs,
Kada nudžiugin' širdį sniegas,
Danguj gyvenas ir čionai žemėp
Nulėkęs, kad nekaltai papuoštų
Šią gražią, nors ir juodą žemę...

Džiaugiuos, kaip pėpė. Man smagu,
Nes tinka man tas pėpės riksmas,
Nes tinka man, kad aš čionai žmogus,
Kad žemė—motina tiek man,
Tiek pempei linksmasparnei...
Dabar jaunai dar gyvas aš, smagu!...

Bet kryžkelė juk bus! Aš ją prieit
Turėsiu, kaip ją visi priein!
Ir ką aš jai sakysiu—nebežinau.
Tiktai jaučiu, kad žodį tarsiu,
Kad aš čionai žmogum norėjau būt,
Ar išgalėjau—tai matysiu.

Pageltes lapas kris, kada ruduo
Dainuos jau savo niūrią dainą.
Kada gal astros paskutinės
Žydės ir skris dangaus padaugėms,
Kada manė jau galas pasiims,
Nes kryžkelė mana bus prietal!...

Man vėtros dainą girios uždainuos—
Aš jas visad, visad mylėjau—
O žemą kapą puoš man snaigės,

Ir nieko man tada nebus. Tiktai
Tekēs saulužē, kaip tekėjo,
Mēnulis naktį juoksis, kaip tada,
Kada širdis tvaksėjo, kai ašai ją
Aplėbęs bučiavau. Ir tiek tiktai...

Ateis pavasaris gėliuotas—
Šnibždės vėl meilė man ausin
Visur pagaus žydēt žiedai, žiedai...
Ant kapo man taip pat žydės—tur būt...
Kada vėjelis žiedą sulinguos,
Užtraus jis meilės dainą.
Kaip aš—dainuos tas žiedas, ne kitaip.
Girdėsis toj dainoj jau viskas—
Ir pempės—pempės gyvas riksmas,
Ir kad žmogus, žmogus nemiršta,
Ir kaip man buvo tat smagu,
Kad gyvas aš tada buvau.

Dabar...

Dar gyvas aš ir man dabar smagu.

Juozas Rainis.

G a r s a s.

Paukšti, paukšteli, iš kur tu atskridęs?
Gal Lietuvą būsi aplankęs, išvydęs?
Palauk gi, nutūpk, pasilsėk ant šakelės...
Praneški man žinią iš mielos šalelės—
Sugieski man dainą!

Paukšti, sakyk man, ar vyšnių sodely
Kukuoja raiboji gegutė godele
Seniesiems tėveliams? Ar broliai jaunieji
Kovoja už vargdienių laisvę, narsieji?
Ar Tėviškę gina?

Paukšti, sakyk man, ar mano sesužių
Beskamba balseliai, žaliųjų pievužių
Kad grėbia jos šieną? Ar džiaugiasi širdys?
Ar žvilgis jų linksmas krūtine atšildęs
Dar glosto, ramina?

Paukšti, sakyki, ar mano mergelė
Dar saugo, dabina rūtelių darželį?
Ar puošia kasas geltonąsias vainikas?
Ar sarkanas dar plevėsuoja kasninkas?
Ar širdį jaudina?...

Paukšti, paukšteli, įklusk mano balso!
Argi neišgirsiu nė vieno aš garso
Iš tavęs, kurs ilgesio mano liūdėsį
It balzamas švestas išgydyt galėsi?!
Leki?!... Neišgirsiu...

Kaukazas
1919—V—4.

Literatūros atbalsiai.

Del „Blūdo.“

Girdėjau, pats „Blūdo“ autorius skundėsis, kad vieni jo veikalą peikia, kiti giria, o niekas nerašas rimtos kritikos.

Deja, ir aš nerašau kritikos, tik norėčiau nurodyti, ko kritika turėtų „Blūde“ ieškoti, ką išaiškinti. Gal vėliau laiko aplinkybės ir kiti „Blūdo“ autoriaus veikalai duos galimybės dalyką plačiau pagvildinti.

Jei taip galima pasakyti, paviršutiniai, impresionistiniai „kritikai“ atjautė „Blūdo“ gražumą ir gilumą, bet tingėjo ir nemokėjo j tai įsigilinti.

Kiek dabar atmenu, „Vairo“ kritikui skaitant „Blūdas“ darėsi nuobodu. Taip nuobodūs tokie kritikai ir nuobodžios jų kritikos, nes jiems nuobodi jų pačių dogmatų formulose ir gyvenimo praktikos rutinoje suakmenėjusi pasaulėžiūra, nuobodus jų pačių sotus ir ramus gyvenimas... Jam rodė „Blūde“ užslėptą esant bedievybę, hereziją, kuri ardo priprasto gyvenimo tvarką, trukdo jo ramumą, ir tiek. Nuobodu savo paties nuobodumas nagrinėti!

„Lietuvos Žinių“ kritikas, paskaitęs „Blūdą“, supyko, matydamas jame paslėpto klerikalizmo pinkles. Girdi, jie visą laiką liepė mūsų žmonėms dvasia ir kūnu gavėti, džiovino, slopino, o dabar štai lenda su kokiomis tai reabilitacijos pretenzijomis...

Iš tiesų, juokas ir pikta buvo panašios „kritikos“ skaityti.

Mūsų žmonių dauguma gyvena tuo gyvenimu, kuriuo gyvena „Blūdo“ Bajoriūnas, ir per tą, iš to tolyn, gilyn, pirmyn žengia, o neseka tų, kurie ant ortodoksijos ar pirmeivybės Olimpo savo idėjų skrituliu apsi-brėžę nieko toliau už to savo skritulio nesiteikia matyti. Bajoriūnas pakyla į tolstoizmo, nirvanos dausas ir jose skęsta, bet jį realio gyvenimo sukurin traukia socializmas. Ten nėra nuskaustųjų ir skaudėjų, čia yra, ir joks Kantičkos iš kalio nėrimasis Bajoriūno kitaip neįtikins. Bėmąstant apie tai, kaip yra ten ir čia, ir randasi jame „blūdas“. Kažinkas ne taip yra, kaip pirma buvo, kaip jam rodė. Nauji gyvenimo įvykiai,

laiko dvasios subrendinti, stovi jam akyse. Bajoriūnas kelias iš miego, trina akis, ieško naujo kelio, bet bijo ir senojo pamesti, o „kritikams“ nuobodu, piktal Jie patys saldžiai miegojo, savo formulų užmigdyti, suko aplink save savo idejų ratą, o čia žmogus kelias, trukdo miegoti; jie žiovaudami klausia: „kas čia, katalikas, pirmėvis, ar cicilikas?“, — mat vargšas nežengia tuo keliu, kaip jų ratas sukas. Bajoriūno gyvenimas plečias, jo religinės sąmonės akiratis, jo dvasios akikraštis auga, didėja — jis pats, nebe aklai klausydamas, bet klausydamas ir matydamas ieško kelio. Bajoriūnas yra idealingas mūsų ūkininko tipas, perversmo metu pavirsdamas sąmoningu. Jo jautri sąžinė ieško nuraminimo ten, kur nėra skaudėjų ir skaudžiamųjų. Ten jis ieško ir kompromiso su savo gyvu protu, kurs jam sako, kad ir socialistas kalbąs teisybę, jog iš tiesų yra skaudėjai ir skaudžiamieji; ieško ten, nes mato, kad ir kunigai daro ir sako ne taip, kaip reiktų, kaip jo sąžinė ir protas reikalauja... Bet gyvenimas jį pervėlai prižadina. Bajoriūnas nesugeba, neįstengia tų visų galų su galais sudurti, suvesti; senovė per daug įleidusi į jį šaknis, jis tik tikisi, nujaučia, kad jo Petriukas bus už jį laimingesnis.

Petriukas ejęs mokslus, daug matęs, gal tarnavęs „bolševikų“ įstaigose ir už tai pats „bolševikų“ pravardžiuojamas ir ujamas, dar jaunas akylai tēmydamas gyvenimą ir sekdamas savo sieloje to gyvenimo atspindžių kaitaliojimąsi, patverdama jo pastovius bruožus, padarys čia reikalingas, pageidaujamas ir tinkamas išvadas.

Dg.

A. Žiūronas.

Spaudos ir gyvenimo apžvalga.

Vietoj įvado. Viskas įvadais prasideda. Bet „Varpas“ tuo taipu taip ma-
įvado. za vietos teturi, kad bendradarbiams tenka ne tik nuo įvadų atsi-
sakyti, bet ir visoj apžvalgoj apie atskirus dalykus viena antra pastaba
pasitenkinti, be gilesnio nušvietimo. O būtų daug kas pasakyti.

Naujuosius 1920 metus pradėdami Vakarų Europos prasme spaudos
vis dar neturime; bet tosios spaudos užuomazgų jau esama. Turime ne tik
visų krypsnių politikos laikraščių, bet ir specialiųjų spaudos organų tam tik-
ros profesijos ar gyvenimo šakos reikalams svarstyti, pav.: „Paštininkų
Balsas“, „Darbininkų Gyvenimas“, ir „Darbininkas“, „Aušrinė“ ir „Ateitis“,
„Lietuvos Mokykla“, „Švietimo Darbas“ ir „Beraštis“, „Talka“ ir „Sietynas“,
„Veja“ ir laukiame „Dainavos“. Kalba apie savo spaudos organus taip pat
gydytojai, farmaceutai ir kitų profesijų žmonės. Žodžiu, artinamės į tikrąjį
gyvenimą su visomis jo įvairenybėmis, ir jei yra pagrindo guostis, tai ne
del kalbamų spaudos organų daugumo—jų yra dar permaža,—bet del silp-
numo bei menkumo tiek dydžio, tiek turinio atžvilgiu.

Darbininkų spauda ir pamiršti, kad toji spauda yra mažiau ar daugiau darbininkams
gyvenimas. antmesta iš viršaus arba iš šalies. Tai ne „Arbeiter Zeitung“,
ne „Labour Gazette“ ir ne kiti Vakarų Europos darbininkų spaudos orga-

nai, savaime atsiradę ir organiškai surišti su darbininkų profesinėmis organizacijomis. Mūsų „Darbininkų Gyvenimas“, nors yra leidžiamas darbininkų profesinės organizacijos vardu ir rūpesniu, vis dėlto mažai tėra surištas su mūsų darbininkų gyvenimu. Jei spręsti iš „Darbininkų Gyvenimo“ apie mūsų darbininkų gyvenimą bei jų siekimus, tai reikėtų manyti, kad mūsų darbininkams, be skundų dėl skurdo ir vargo, niekas tiek nerūpi, kiek Lenino trečiasis internacionalas ir sovietų valdžia. Ar taip iš tikrųjų yra—drįstame paabejoti, ir štai delko: mūsų plačiosios darbininkų minios dar permaža žinių turi, kad galėtų spręsti ir rūpintis, kuo skiriasi trečiasis nuo antrojo ar pirmojo internacionalo arba delko geriau būtų sovietų, o ne kitokia respublika. Mūsų darbininkams šiandien rūpi dar ne internacionalai ir ne sovietai, bet geresnės gyvenimo sąlygos—*duona, žemė ir laisvė*. Pav., Žemės Reformos Komisijos 1919 m. vasarą surinktomis statistikos žiniomis, 92—96% Lietuvos mažžemių ir bežemių darbininkų nori gauti žemės ir beveik visi (97,5%) *nuosavybėn atskirais* gabalais, o kiti 2,5% taip nori gauti žemės atskirai sau valdyti (žiūr. „Lietuvos“ Nr. 15, 1920). Tuo tarpu „Darbininkų Gyvenimas“, kuris turėtų reikšti darbininkų reikalavimus, visą laiką tvirtina ir išrodinėja, kad dvarų žemių darbininkams skirstyti nereikia, o reikia palikti viskas po senovei ir dirbti bei valdyti dvarus darbininkų komunomis (žiūr. „Darb. Gyv.“ Nr. 8, 1919 m. ir kt.).

Jei dabar paimsim „Darbininką“, leidžiamą taip pat darbininkų organizacijos (federacijos) vardu, tai čia tas pats reiškiny, tik iš kitos pusės. Kaip „Darbininkų Gyvenimo“ rašytojai visą laiką suka į Maskvos Lenino internacionalą bei sovietus, taip „Darbininkų“ rašytojus visi keliai veda į Rymą arba į Rymo popiežių internacionalą, kurį jau viešai pastatė prieš „raudonąjį internacionalą“ („Darbininko“ dvasios vadovė „Laisvė“ Nr. 24, 1920). Tuo būdu nors turime du darbininkų vardu leidžiamus laikraščius, bet tikro *darbininkų* organo dar nematome.

Moksleivių spauda ir gyvenimas. Moksleivių spaudoje ir gyvenime matome to paties reiškiny, nio žymių, kaip darbininkuose. Patsai moksleivio vardas rodo, kad moksleiviams—taip ir jų spaudos organams—pirmiausia turėtų rūpėti mokslas arba moksleivių, kaip tokių, reikalai. Tai dar neišsiskiria, kad moksleiviai neprivalėtų turėti arba reikšti savo nuomonių įvairiais politikos ar visuomenės gyvenimo klausimais. Ir pasiskirstymą į „aušrininkus“ bei „ateitininkus“, taip pat dviejų arba net ir daugiau moksleivių organų leidimą, mes laikome visai natūraliniu ir naudingu reiškiniu. Bet kas puola į akį skaitant mūsų moksleivių laikraščius ir prisžiūrint gyvenimui—tai nepaprastas atkaklumas ir įsitikinimas į savo neklaidingumą ir kitų niekingumą, menkumą. „Ateitininkų dabar skelbiamieji obalsiai taip seni, kaip sena žmonija ir kaip sena krikščionių tikyba“,—sako „Ateities“ Redakcija savo žodyje dešimties metų ateitininkų darbuotes sukaktuvėms paminėti („Ateitis“ 1920, Nr. 1), ir čia pat smerkimas „prieštikiškos susivienijimų“, pasididžiavimas („kai kurie ateitininkų sandraugių net mūsų ministerijų kabinetuose žymių vietų yra užėmę!“), o ateitininkų konferencija (1919, XII-29-31 d.) taria „*visa atnaujinti Kristuje*“ ir tam reikalui „*organizuoti jaunesniuosius draugus, kad išlaikyti juos jų tėvų dvasioj*“ („Ateitis“, 1920, 15-18). Jaunystės užsidedimo eiti pirmyn prie šviesos ir tiesos čia visai nematyti, o raštų apžvalgoj drąsiai ir be skrupulo nepatinkami

raštai apiberiami menko sąmojaus epitetais [„soc. liaud. demokratai vietoj galingo „Varpo“ pakišo jiems paprasčiausį apkultą „Liet. Ū-ko“ skambaliuką“) ir užsiminėjama laikraščiu nepritinkamu darbu—slapyvardžių uostinėjimu (nurodoma, ką, kur, kada, ir kuriuo slapyvardžiu rašęs Balys Sruopa). Kad visa tai būtų reikalinga, norint „visa atnaujinti Kristuje“,—labai reikia paabejoti. Net su mūsų tėvų *dvasia* šitas uostinėjimas su pagyrais ir pavydais visai nesutinka,—ir čia ateitininkai savo tokiais pasielgimais daug arčiau prilygsta jų taip smerkiamiems rusų nihilistams, o ne mūsų tėvų, juoba ne Kristaus mokslo *dvasiai*

Kito krypsnio moksleivių laikraštyje—naujai atgimusios „Aušrinės“ Nr. 1—jaunystės užsidegimo netrūksta, tik, deja, tasai užsidegimas ne tiek šviesos ir tiesos linkui stumia, o j tam tikrą iš anksto aiškiai aprėžtą vietą ir su tokiu įsitikinimu bei atkaklumu, kad šiurpuliai ima pamislįjus: kas gi atsitiktų, jei tą vietą pasiekus pasirodytų ne laimės pylis, o paprasčiausias nuo kitų nieku nesiskirias namelis, jei jau ne tuščias raistas? „Gana dengtis nunešiotais obalsiais: „lavintis ir lavinti“, reikia „galutinai pastot kelią tiems „vilkams avių kailiuos“, „visokio plauko juodvarniam“, „parodyti tikrąjį niekšų veidą“ ir... „skleist laisvosios socialistinės minties idėjas“ bei „valyti kelią socializmo tvarkai“, kuri vadinama „galutiniu darbo žmonijos išsiliuosavimu iš kapitalo ir klyro jungo“.

Ginčytis čia ne vieta ir ne metas. Bet vis dėlto norisi paklausti: ar iš tikrųjų „Aušrinės“ rašytojai mano, kad mūsų žmonės jau tiek šviešūs, o jie patys tiek mokytį, kad obalsis—„lavintis ir lavinti“ šių dienų moksleiviui jau nebetinka? Ar iš tikrųjų manoma, kad „iš kapitalo ir klyro jungo“ išsiliuosuoti galima „pastojant kelią“—be mokslo šviesos ir... nors ir visiuomenės doros? O jei galima, tai ar nėra pavojus, kad vienus „gyvenimo niekšus“, kuriuos net Adomas Juodasis savo eilėse garbavoja, nuvertus, jų vietoj neatsisestų kiti, kaip kad, pav., daugelyje vietų atsitiko Rusijoj? Ir tai ar ne tas pats klerikalizmas (tik socialistinis), kuris taip smerkiama, ir kuris moksleiviams tiek pat nepritinka, kiek nepritinka jaunai mergaitei dovatkauti?

Vis dėlto reikia pasveikinti naujai atgimusį „Aušrinė“, kaip pažangiosios moksleivijos spaudos organas ir reikia tik palinkėti, kad kaip senoji „Aušrinė“ pamažu buvo beįsigydanti iš siaurai tautinio romantizmo, kad taip ir atgimusioji išsigydytų nuo klerikalizmo (nors ir socialistinio) *dvasios*.

„Veja“ Ligi šiol mes neturėjome literatūros, meno ir kultūros laikraščio. Dabar tą spragą mėgina užkišti „Veja“. Ar atlieka—tai klausimas, j kurį atsakyti galima nevienodai. Pirmieji du „Vejos“ sąsiuviniai, nėra abejonės, duoda daug to, ko ligi šiol mūsų spauda duoti negalėjo. Bet kad visa, ką „Veja“ davė žodyje, vadinti literatūra, o ką davė vaizduose—menu, tai galėtų susidėti ne kokia nuomonė apie mūsų literatūrą, meną, o drauge ir apie kultūrą.

Kaž kas „Veja“ prilygino rusų „Ogoniokui“. Prilyginimas ne visai tikęs. „Ogoniok“ davė eilių, apsakymų, aprašymų ir iliustracijų-fotografijų, bet literatūros, meno ir kultūros laikraštis jis nebuvo, ir niekas jo tokiu nevadino. „Vejoj“ taip pat yra eilių, apsakymų-aprašymų ir iliustracijų-fotografijų, bet čia taip pat yra ir poezijos bei šiaip žodžio dailininkų kūri-

nių. Bet kas „Veja“ tikrai skiria nuo bulvarinio iliustruoto laikraščio—tai raštijos kritikos mėginimai. E. Radzikauskas, kaip ir kiekvienas savo srityje tik pradandantis darbuotis specialistas, nėra dar atsikratęs diletantų vartojamų metodžių, kurios apsiereiškia, pav., griežtame, be apeliacijos, ir net be išrodinėjimų, tvirtinime, būsią „trūksta mums meno *tradicijos*, kūrybos tradicijos“, „savo nuomonės“; griežtame smerkime to ar kito literatūros kūrybos krypsnio kaip „atgyvenusio“; autorių mokyme, kurio krypsnio jie turėtų laikytis arba kuriuos literatūros veteranus sekti ir t.t. Mūsų literatūros tyrinėtojas M. Biržiška mūsų literatūros tradicijų yra suradęs gana daug (tik gaila, kad autorius savo tyrinėjimo vaisių vis dar paskelbti neprisirengia). O ir be Biržiškos tyrinėjimų užtenka atsikratyti klaidingos minties, būsią tautos raštijos ar apskritai meno kūrinių tautybę nulemia kalba (jei taip būtų, tai prancūzai, ispanai, anglai, lenkai, vokiečiai ir t.t. turėtų išsizadėti daugelio savo literatūros tradicijų) ir pasiskaityti tik lenkų kalba parašytų lietuvių literatūros kūrinių, o pamatysime, kad apie tradicijos stoka taip griežtai kalbėti negalima. Juk jei nieko daugiau nebūtų, tai gana garbingas tradicijas sudaro vienas Mickevičius savo „Vėlinėmis“ ir „Ponu Tadu“. Kitose meno kūrybos srityse tradicijų taip pat ešama, pav. P. Gaunės iškeltas Vilniaus katedros statytojas L. Stoka Gucevičius ir tt. Mums gal trūkstra ne tradicijų, bet jų pažinimo, ir tame mūsų silpnybė. Taip pat ir mūsų poetų silpnybė ne tame, kad jų kūriniai pasirodo artimesni tam ar kitam literatūros krypsniui, o ne ganėtinaime įsigiliname. Ir pačius literatūros krypsnius vargu bau galima taip drąsiai skirstyti į „atgyvenusius“ ir „neatgyvenusius“. „Krypsniai vienas kito anaipolt neturėtų pasmerkti. O tai todėl, kad dailė yra tame, kas yra gražu, kas sukelia mummyse *pusigrožėjimo jausmą*. O *grožis yra įvarus*. Tat ir pasigrožėjimo jausmas įvairiai gali būti sukeltas ir yra sukeliamas... O kas tik *teikia pasigrožėjimo, tas ir turi teisės gyventi meno šventnamyje*“.—Šitie žodžiai yra parašyti paties E. Radzikausko „Vejos“ 2-me Nr. Reikėtų tik palinkėti, kad autorius šį visai teisingą pradą taikintų ne vien teatru ir ne tik artistams, bet ir apskritai dailės kūrybai bei pačiam sau, kaip tos kūrybos vaisių kritikui.

Apskritai, „Veja“ įnešė naują pradą į mūsų periodinę raštiją, ir tame jos nuopelnas. Bet ar tas dualizmas—literatūros, meno ir kultūros laikraščio jungimas su bulvariniu iliustruotu žurnalu á la „Ogoniok“—išeis literatūros, meno ir kultūros naudai, galima ir paabejoti.

●vietimas Švėtimo ir mokytojų reikalui mes dabar turime jau net trejetą ir mokytojai. leidinių: Pr. Dovydaičio leidžiamą „Lietuvos Mokyklą“, švėtimo ministerijos mėnesinį „Švėtimo Darbą“ ir pačių mokytojų (Suvalkijos profesinių sąjungų) „Beraštį“.

Apie „Lietuvos Mokyklą“ buvo kalbėta praeitame „Varpo“ Nr. bibliografijos skyriuje. Tai svarbus savo (katalikiško) krypsnio pedagogijos laikraštis. Nenuostabu, kad mokytojai, kuriems ne krypsnis, o mokslo šviesos reikalas rūpi, tokiu laikraščiu nepasitenkino, ir vieni iš jų susisipietė prie švėtimo ministerijos „Švėtimo Darbo“, kiti—prie savojo „Beraščio“, o Pr. Dovydaičio „Lietuvos Mokyklai“ beliko beveik vieni kunigai pedagogai.

„Švėtimo Darbas“, leidžiamas šv. ministerijos lėšomis, turi savo oficialinį skyrių, kur spausdina visus oficialinius šv. ministerijos raštus ir

neoficialinę dalį, kur gvildenama mokyklų, mokytojų ir mokymo reikalai. Šv. ministerijos nuopelnu—reikia pavadinti tai, kad ji prie oficialinio organo sugebėjo pritraukti pačius mokytojus ir net duoda vietos jų profesijos reikalams svarstyti, kurie juk ne visumet gali sutikti su šv. ministerijos nusistatymu ar praktika. Pav., „Šv. D.“ Nr. 2—3 išspausdinta „Lietuvos Mokytojų profesinės sąjungos įstatai“, kur, tarp kita ko, yra ir toksai straipsnis (§ 11): „Reikalui esant, (sąjunga) skelbia streiką“. Streikas gali būti politinės ir ekonominės kovos įrankis. Politikos streikai paprastai išanksto negali būti numatomi ir delto į profesinių sąjungų įstatus niekur nerašomi. Kelti mokyklos ir mokytojų mokslą (§ 4), nagrinėti auklėjimo ir švietimo klausimus (§ 5), siekti visuotino liaudies švietimo (§ 6) streikuojant—negalima. Tat ir mokytojų profesinės sąjungos § 11 numatoma mokytojų streiko—net visuotino streiko—galimybė gali būti surišta tik su §§ 2 ir 3, kur kalbama apie gynimą ir kėlimą narių ekonominių ir teisinių reikalų.

Toks streikas, jei kiltų, savaime išeitų streiku prieš šv. ministeriją ar prieš visą vyriausybę, o ne prieš visuomenę, kaip mėgina aiškinti valdžios oficiozas („Lietuva“ Nr. š. m. Nr. 5), arba bent ne ta prasme. Jei mokytojams pasidaro nepakenčiama jų ekonominė ar teisinė padėtis, tai visuomenė čia tik tiek kaltinama tegali būti, kiek ji nepajėgia savo prūsųkyje pastatyti tokią valdžią, kuri mokytojų nuopelnus tinkamai įvertintų ir jų reikalus atitinkamai aprūpintų.

„Beraštis“, kaip matyti iš pirmojo (1919 m. gruodžio mėn.) Nr., pasirinko ne grynąją pedagogijos dirvą ir ne mokytojų, kaip profesijos žmonių, reikalą, bet žada imtis ir sričių, su mokykla ir mokytojo darbu tiesioginai nesurištų, pav. suaugusio sodžiaus jaunimo reikalus, net dailės raštijos sritį. Jei tai ne tam tikrais politikos tikslais padaryta ir ne asmeniniais motyvais vaduojantis (pav., norint duoti progos vienam ar antram poetui savo eiles spausdinti), tai mes tokį „Beraščio“ pasiryžimą pavadintume nesusipratimu, kuris mokytojų ar mokymo reikalui tiek pat gali patarnauti, kiek tarnauja tikrajam menui „Vejoj“ spausdinamos kariškių ar karo laukų fotografijos. Ir pretenzijų „Beraščio“ ledėjams netrūksta, girdi: profesinė Mariampolės apskrities mokytojų sąjunga, savo daugumoje, yra pažangesnė, negu šių dienų bent kuri ministerija (kalbėtojai susirinkimuose, sąjungos komisijos...). O kądangi profesinės sąjungos nariams reikia gyventi Lietuvos valstybėje ir visuomenėje, tat ir valstybė ir visuomenė, tur būt, susilauks iš „Beraščio“ jei ne papekimų, tai nurodymų, kas yra taisytina, kaippo atgyvenusio savo amžių ar šiaip netikusio. Imant domėn, kad be mokytojų profesijos reikalų, dailės raštijos ir kt. „Beraštis“ „laukia kuo daugiausia pedagogikos, metodikos, terminų ir t. p. straipsnių, tyrimų, bandymų“—, reikėtų laukti, kad „Beraštis“ bus universalis pedagogijos bei auklėjimo, literatūros, švietimo, mokytojų profesijos, visuomenės ir politikos laikraštis, prie tam dar „pažangesnis“ ir toksai, kuris duos nurodymų ne tik visuomenėi, bet ir valstybei!

Universalizmas yra neblogas daiktas, tik bėda, kad jis labai arti susigiminiavęs su diletantizmu, ir delto daugiau pritinka mums, paprastiems laikraštiniams, kuriems ir nenoroms kartais tenka apie visa kalbėti arba bent visa pastebėti, kad tie, kuriems pridera, savo akį atkreiptų. O tam tikros aiškiai aprėžtos ir labai atsakomos profesijos žmonės, kurie, matyti,

taip savo reikalais užsiėmę, kad neturi laiko net pamatyti, jog valstybės nei pleikti, nei mokyti visai negalima. — universalizmas gali tik prie to pristiekti, kad paskui nė savo reikalų tinkamai neįvertins.

Vis delto „Beraščiu“ ir jo leidėjams reikia linkėti geriausios kloties. Mokytojų reikalai taip yra platūs ir jų darbas toksai svarbus, kad perdaug apie tai kalbėti nekumet negalima.

Bibliografija.

P. Klimo. Lietuvių senybės bruožai.

Lietuvių Mokslo draugijos leidinys. Vilnius, „Žalbo“ spaust. 1919 m. 169 pusl. Kaina viršelyje pažymėta 11 mk. Kaune parduodama po 15 mk.

Veikalėlis padalytas į penkius skyrius, arba paragrafus: 1) Lietuvių tautos kiltis ir giminės kalbų mokslo šviesoje, 2) Seniausios lietuvių praeities žinios, 3) Senovės lietuvių giminių gyvenamosios vietos, 4) Senovės lietuvių kultūros bruožai ir 5) Politikinių santykių pradžia.

Pirmajame skyriuje autorius, remdamasis tam tikrais šaltiniais, nurodo, lietuvių kilimą ir jų giminystės ryšius su prūsais, aiščiais, latviais, jotvingiais, galindais ir kuršiais.

Antrajame skyriuje taip pat pasiremiant kalbos mokslu ir archeologinėmis iškasenomis nurodoma, jog, kol tik siekia tyrinėjimai ir seniausios žinios, lietuvių padermės vis gyventa maždaug tose pačiose vietose, Baltijos jūros pakraščiu.

Trečtajame skyriuje sakoma, jog ligi kur siekusios žilojoj senovėi lietuvių gyvenamosios sienos Baltijos jūros pakraščiu dar nėra aišku, nes politinei organizacijai dar neapsisprendus, ypač tautų maišaties galdynė, bet kokios sienos vargu begalėjusios būti kiek reikiant aiškios ir pastovios. Tik nuo XI a. jos gaunančios tikslesnių nurodymų.

(Čia autorius paduoda pluoštą žinių, berods, žinomų ir iš kitų šaltinių, ypač iš to paties autoriaus „Lietuvos“).

Ketvirtajame skyriuje autorius aprašinėja senovės lietuvių visuomeninę struktūrą, ekonomijos stovį, tautos būdą ir religiją.

Penktajame skyriuje vaizduojama pirmieji nejungtų lietuvių politiniai santykiai, kurie ilgainiui išsiplėtę nusprendė savitą jungtinės didžiosios Lietuvos kunigaikštijos būtį, ir nurodoma, jog iš baltų, arba aiščių, padermės visais atžvilgiais žuvus ar žūti pradėjus—jotvingius ir senprusius; savarankiško politinio ūgio nustojus—latvius su kuršiais. Tik lietuvių centras apreiškia, pavojui artinantis, savo atsparumą ir politinį pribrendimą.

„Lietuvių senybės bruožai“, tai yra medžiagos santrauka iš įvairių šaltinių, ir toji medžiaga sistematizuota, apdorota. Autorius pats nieko griežtai netvirtina, bet tik, surinkęs iš visur daugybę medžiagos, remdamasis įvairių tautų istorininkais ir kalbininkais,—ją (medžiagą) lygina, derina ir daro šiokių ar tokių išvadų.

Toks būdas, be savo mokslinės vertės, yra dar tuo geras, jog, gilindamas skaitytojo, mintį, suinteresuoja jį (skaitytoją) ir žadiną tyrinėti, gilintis į skaitomąjį dalyką ir, be to, dar nurodo šaltinius, iš kurių galima pasisemtų reikalingų žinių.

Yra įnešama ir naujų minčių, palyginus su tuo, ką turėjome ligi šiol mūsų istorijos vadovėliuose, pav., istorijos vadovėlių tvirtinimas apie Krivės didelį autoritetą, apie jo didelę valdžią labai abejotinas; ar būta senovės Lietuvoj, be lentininkų, dar ypatingų oficialinių (visuomenės įgaliotų) kulto tarnų, kokia buvusi jų organizacija, kompetencija, santykiai su žmonėmis—visa tai nėra galutinai išaiškinta; jokių stabų ir statytų šventyklų senovės Lietuvoj neatrastą ir t. t.

Bet kas norėtų „Lietuvių senybės bruožuose“ matyti vadovėlį savamoksliams, predadamajai mokyklai arba žemesnės vidurinės mokyklos klasioms, tasai apsiriktų.

„Liet. sen. bruožai“ tinka, mano nuomone, gerokai susipažinusiems su visuotinąja istorija ir literatūra, nes šiais mokslais daug remiamasi: savamoksliams ir žemesniojo mokyklų skyriaus mokiniams todėl negalima suprasti.

Į „Liet. senybės bruožus“, reik. žiūrėti, pav., kaip į Rygiškio Jono ir Kriaušaičio darbus, būtent: čia gali rasti medžiagos mokytojai, jais naudojantis ruošti kitus populeringus vadovėlius ir t. t.

A. J.

Redakcijos pastebėjimas. Norime atkreipti daugiau dėmesį į ketvirtąjį skyrių, kurį gerb. recenzentas tik dvejetu eilučių pažymėjo, bet kuris veikalas branduoli sudaro (ir užima 70 pusl. iš 126) ir kur tikrai yra naujų, kitur nesutinkamų dalykų. Čia autorius plačiai nusvietė lietuvių senybės religiją ir išblaškė daug istorijos pasakų, svetimų ir savų rašytojų paskleisčių, apie tariamą lietuvių stambmeldybę. Lietuviai stabų negarbinę, ir jų kultas buvęs tik gamtą ir jos reiškinių kultas, savo esmėje artimas indų kultui ir jų religijai.—Apskritai šis visas skyrius sudaro viso autoriaus tyrinėjimo pamatą ir duoda daug naujos ir brangios medžiagos lietuvių senybės kultūrai pažinti. Del jo vieno P. Klimo „Lietuvių senybės bruožai“ verti didžiausios dėmes.

Pastaba: Pirmojo laikšto puslapių skaičiuotė turi prasidėti 33 ir eiti ligi 48.

Redaktorius: *Albinas Rimka.*

Leidžia: „Varpo“ Bendrovė.

„M. Sokolauskio“ Spaustuvė, Kaune, Maironio gatvė 10-12.